

**Omgaan met een democratisch gekozen terreurbeweging: dilemma's voor het
Nederlandse buitenlandse beleid t.a.v. het Israëlisch-Palestijns conflict**

Wat te doen met Hamas in de Gazastrook?

Naam: Esther de Bruijn
Studienummer: 3964434
Opleiding: MA Internationale betrekkingen in historisch perspectief
Opleidingsinstituut: Universiteit Utrecht
E-mailadres: esther.m.debruijn@gmail.com
Telefoonnummer: +316 48 42 08 26
Begeleider: P.A.M. Malcontent
Datum: 30-10-2015

Inhoudsopgave

Van onderhandelingen naar oorlog en weer terug: de voortdurende strijd in Gaza	3
Noot aan de lezer	8
1. Hamas	9
1.1 Inleiding	9
1.2 Palestijns leiderschap	9
1.3 Oprichting Hamas	11
1.4 Ontwikkeling Hamas	13
1.5 Terrorisme	15
1.6 Conclusie	20
2. De reactie van de Nederlandse regering op de verkiezingsoverwinning van Hamas	22
2.1 Inleiding	22
2.2 Hoe het Westen zich voorbereidde op de verkiezingen in het Midden-Oosten	23
2.3 De reactie van de Nederlandse regering	28
2.4 Conclusie	32
3. Een terugkerend fenomeen: de Gaza-oorlogen na 2006	33
3.1 Inleiding	33
3.2 De positie van de Nederlandse regering tijdens de Gaza-oorlogen	35
3.3 Conclusie	44
Conclusie	45
Epiloog	48
Bibliografie	51

Van onderhandelingen naar oorlog en weer terug: de voortdurende strijd in Gaza

In februari 2014 begon ik mijn zes maanden durende stage op de Nederlandse ambassade in Tel Aviv. Onder leiding van de Verenigde Staten waren op dat moment vredesonderhandelingen tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit gaande. Op 29 juli 2013 werden de onderhandelingen formeel gelanceerd in Washington waarbij een termijn van negen maanden werd vastgesteld.¹ De onderhandelingen verliepen stroef en toen in april 2014 de gestelde termijn verliep, werd het duidelijk dat ook deze reeks onderhandelingen niet voor een doorbraak had gezorgd in het Midden-Oosten Vredesproces. Eind april kwam er definitief een einde aan de hoop toen de twee grootste partijen in de Palestijnse Gebieden, Fatah en Hamas, een eenheidsregering vormden en Israël als antwoord daarop besloot uit de onderhandelingen te stappen.² In de laatste maand van mijn periode op de ambassade bezochten we regelmatig de schuilkelders: de derde Gaza-oorlog was een feit. Het kan snel gaan in het Midden-Oosten.

In deze masterthesis onderzoek ik de reactie van de Nederlandse regering op de verkiezingsoverwinning van de door onder andere Nederland als terroristisch beschouwde Hamas-beweging en de reactie van Nederland op de drie Gaza-oorlogen in 2008-2009, 2012 en 2014. Dit onderwerp raakt de relatie tussen Nederland en het Midden-Oosten en specifiek de band met Israël en de Palestijnse Gebieden. Over de reactie van de Nederlandse regering op de houding en het handelen van Hamas is relatief weinig literatuur beschikbaar. Dit is deels te verklaren door het feit dat het vrij recente gebeurtenissen betreft. In de Archiefwet uit 1995 is vastgelegd dat overheidsdocumenten pas na twintig jaar worden overgedragen aan het archief. Hoewel een deel van deze documenten op aanvraag kan worden ingezien, vergt de daartoe te bewandelen procedure zoveel tijd dat hier binnen het kader van de drie maanden waarbinnen deze scriptie moest worden geschreven helaas geen tijd voor was. Informatie diende daarom te worden gehaald uit andere bronnen zoals officiële verklaringen van de Nederlandse regering, debatten die plaatsvonden in de Tweede Kamer, en verslagen van ministeriële bezoeken aan de Palestijnse Gebieden.

Wat opvalt is dat er überhaupt weinig geschreven is over het Nederlandse Midden-Oosten beleid. Dit is opmerkelijk aangezien het een belangrijke regio in de wereld betreft, met

¹ 'Israel and Palestinians begin peace talks in Washington': <http://www.theguardian.com/world/2013/jul/30/israel-palestinians-peace-talks-begin-washington> (13/08/2015)

² 'Hamas and Fatah unveil Palestinian reconciliation deal': <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27128902> (13/08/2015)

name op het gebied van mensenrechten, een onderwerp waar Nederland veel waarde aan hecht. Het bijdragen aan de bevordering van de internationale rechtsorde staat zelfs in de grondwet. Daarnaast is de relatie tussen Nederland en het Midden-Oosten belangrijk omdat de problematiek in deze regio van grote invloed is op mondiale stabiliteit, iets waar ook Nederland bij gebaat is. Wat is er dan wel geschreven?

Allereerst is er de bundel *Het Midden-Oosten en Nederland in historisch perspectief*.³ De artikelen daarin belichten met name de betrekkingen tussen Nederland en het Midden-Oosten in de 17de, 18de en 19de eeuw. Een stuk wat een recenter onderwerp uit de geschiedenis bespreekt is de dissertatie van historicus Robert Soetendorp gepubliceerd in 1982: *Het Nederlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1947-1977*.⁴ Aan de hand van een aantal belangrijke gebeurtenissen in deze periode beschrijft Soetendorp het Nederlandse beleid ten aanzien van het conflict.

Een andere historicus die zich uitgebreid bezig heeft gehouden met dit onderwerp is Fred Grünfeld. Hij heeft een aantal artikelen en een monografie geschreven aangaande de relatie tussen Nederland en het Midden-Oosten: ‘Nederland en het Midden-Oosten het Arabische olie-embargo, 1973/1974: de verplaatsing van de Nederlandse ambassade in Israël, 1980’,⁵ *Nederland en het Nabije Oosten: de Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982*⁶ en ‘Nederland en het Midden-Oosten: druk en tegendruk. Binnenlandse beïnvloeding van Nederlands buitenlands beleid.’⁷ Grünfeld behandelt met name de periode van 1973 tot 1980. De oliecrisis van 1973 wordt uitgebreid beschreven door Duco Hellema, Cees Wiebes en Toby Witte in hun boek *Nederland en de oliecrisis 1973-1974*.⁸

Naast algemene literatuur over Nederland en het Midden-Oosten zijn er boeken verschenen over de relatie tussen Nederland en Israël. Deze beschrijven vooral de bijzondere band tussen de twee landen: *Een bijzondere band, een behoudend beleid: Nederland en Israël*

³ Alexander H. de Groot, *Het Midden-Oosten en Nederland in historisch perspectief* (Muiderberg 1989).

⁴ Robert Soetendorp, *Nederlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1947-1977* (Groningen 1982).

⁵ Frederik Grünfeld, ‘Nederland en het Midden-Oosten het Arabische olie-embargo, 1973/1974: de verplaatsing van de Nederlandse ambassade in Israël, 1980’ (Leiden 1984).

⁶ Frederik Grünfeld, *Nederland en het Nabije Oosten: de Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982* (Deventer 1991).

⁷ Frederik Grünfeld, ‘Nederland en het Midden-Oosten: druk en tegendruk. Binnenlandse beïnvloeding van Nederlands buitenlands beleid’, *Internationale spectator* 38 (1984) 453-464.

⁸ Duco Hellema, Cees Wiebes en Toby Witte, *Nederland en de oliecrisis 1973-1974* (Den Haag 1998).

1918-1982 van A.A. van der Mee,⁹ *Gezwoeren vrienden: het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël* van Frans Peeters¹⁰ en *Wij staan achter Israël, wij stonden achter Israël, wij hebben achter Israël gestaan: de evenwichtige politiek van Nederland* van Annelies van den Houten en Maurits Kopuit.¹¹ Inzicht in de Nederlandse relatie met Israël is essentieel omdat deze deels de relatie met de Palestijnse Gebieden bepaalt en daarmee ook indirect het beleid ten aanzien van Hamas beïnvloedt.

Zoals gezegd is de relatie tussen de Nederlandse regering en de Palestijnse Gebieden, en Hamas specifiek, onderbelicht. Het vrijwel complete gebrek aan literatuur over dit onderwerp getuigt hiervan. Behalve in de relatieve ontoegankelijkheid van recente overheidsdocumenten kan de verklaring hiervoor wellicht ook deels worden gevonden in het feit dat Nederland Palestina niet erkent als staat. De Palestijnse Autoriteit – waarover literatuur aangaande de relatie met Nederland ook schaars is – wordt wel erkend, maar hier maakt Hamas geen deel van uit.

Toch zijn er twee interessante artikelen die niet mogen ontbreken in deze historiografie. Allereerst een artikel uit 2009 van Alfred Pijpers, toen werkzaam bij het Clingendael Instituut, genaamd ‘Vrede in Palestina – Confrontatie met Iran? Wenken voor de Europese Unie.’¹² Naast het Arabisch-Israëliësch conflict, Iraans-Israëliësch conflict en het Amerikaanse beleid in het Midden-Oosten, bespreekt hij in zijn stuk ook hoe de EU het beste om kan gaan met Hamas in het licht van het Midden-Oosten Vredesproces. Ten tweede is er het artikel dat het onderzoeksthema het meest raakt: ‘Nederland en de politieke erkenning van de PLO’, in 2006 gepubliceerd in *Historisch Nieuwsblad* door Martijn Blekendaal en Simon van Melick.¹³ Het artikel beschrijft de geschiedenis en het verloop van de relatie tussen Nederland en de PLO. Dit is interessant aangezien de PLO, net als Hamas nu, buiten enig diplomatiek contact werd gehouden omdat het als een terroristische organisatie werd aangemerkt. Het artikel besluit met een korte beschrijving van de relatie tussen Nederland en Hamas.

Een andere verklaring voor het feit dat er niet veel over dit onderwerp geschreven is,

⁹ A.A. van der Mee, *Een bijzondere band, een behoudend beleid: Nederland en Israël 1918-1982* (Rotterdam 1996).

¹⁰ Frans Peeters, *Gezwoeren vrienden: het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël* (Amsterdam 1997).

¹¹ Annelies van den Houten en Maurits Kopuit, *Wij staan achter Israël, wij stonden achter Israël, wij hebben achter Israël gestaan: de evenwichtige politiek van Nederland* (Amstelveen 1981).

¹² Alfred Pijpers, ‘Vrede in Palestina – Confrontatie met Iran? Wenken voor de Europese Unie.’ (2009).

¹³ Martijn Blekendaal en Simon van Melick, ‘Nederland en de politieke erkenning van de PLO’, *Historisch Nieuwsblad* 5 (2006).

kan worden gevonden in de gevoeligheid van het onderwerp. Naast een territoriaal dispuut, beschouwen veel mensen het ook (steeds meer) als een conflict tussen twee religies, die zich weliswaar beide over de hele wereld hebben verspreid, maar waarvoor de regio waarom wordt gestreden van onschatbare waarde is. In Genesis 12:6-8 is te lezen dat God het land Kanaän schenkt aan Abraham: het is voor hem en zijn nageslacht (het joodse volk).¹⁴ Joden maar ook christenen geloven dat het land Israël van het joodse volk is door een goddelijk legaat en dat dit haar thuisland is. Moslims geloven dat het huidige Israël en de Palestijnse Gebieden toebehoren aan de moslims en dan met name de Palestijnen. Ook voor moslims zijn er verspreid over Israël en de Palestijnse Gebieden heilige plekken. De voornaamste steden zijn Jeruzalem en Hebron. In Jeruzalem staat de al-Aqsa moskee op de voor joden heilige Tempelberg, waar profeet Mohammed naar de zevende hemel klom en Allah zag. Na Mekka en Medina – beide gelegen in Saoedi-Arabië – is dit de heiligste plek voor moslims. In Hebron bevindt zich de al-Ibrahimi moskee, het heiligdom van Abraham, de belangrijkste profeet na Mohammed. In artikel 11 van het handvest van Hamas staat ook dat de partij gelooft dat het land van Palestina een Islamitisch land is en is toevertrouwd aan toekomstige moslims tot de dag des oordeels. Dit land mag derhalve niet worden opgegeven.¹⁵

Tot slot is het een gevoelig onderwerp vanwege het feit dat een grote groep mensen geraakt wordt door de vele slachtoffers die er vallen in het Israëlisch-Palestijns conflict en tijdens de Gaza-oorlogen in het bijzonder. Maar ook ten tijde van wapenstilstanden worden mensen geraakt door de humanitaire situatie in de Gazastrook. Ondanks eerdergenoemd gebrek aan literatuur alsook de complexiteit en gevoeligheid van het onderwerp, heb ik toch gekozen om de uitdaging aan te gaan, omdat ik vind dat geen van deze factoren een legitieme reden vormt om hier niet over te schrijven. Integendeel, ik denk dat bovengenoemde redenen wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp juist zouden moeten aanmoedigen.

Ik ben me er zeker van bewust dat wanneer je schrijft over zo'n gevoelig onderwerp als dit, je je daarmee op glad ijs begeeft omdat elke zin onder een vergrootglas wordt gelegd en je het risico loopt al snel als pro-Palestijns of pro-Israëliësch te worden bestempeld. In deze masterthesis wordt middels wetenschappelijk onderzoek een neutrale beschrijving van de gebeurtenissen en stand van zaken nagestreefd. De thesis is opgebouwd uit drie hoofdstukken

¹⁴ Genesis 12:6-8: 6. En Abram is doorgetogen in dat land, tot aan de plaats Sichem, tot aan het eikenbos More; en de Kanaanieten waren toen ter tijd in dat land. 7. Zo verscheen de Heere aan Abram, en zeide: Aan uw zaad zal Ik dit land geven. Toen bouwde hij aldaar een altaar den Heere, Die hem verschenen was. 8. En hij brak op van daar naar het gebergte, tegen het oosten van Beth-el, en hij sloeg zijn tent op, zijnde Beth-el tegen het westen, en Ai tegen het oosten; en hij bouwde daar den Heere een altaar, en riep den Naam des Heeren aan.

¹⁵ 'Hamas Covenant 1988': www.avalon.law.edu/20th_century/hamas.asp (15-07-2015)

en een conclusie. Het eerste hoofdstuk voorziet in basiskennis over de Gazastrook en Hamas. In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de overweldigende verkiezingsoverwinning van Hamas, een door Nederland als terroristisch beschouwde organisatie. In hoofdstuk drie worden de drie Gaza-oorlogen na 2006 besproken. Tot slot zal in de conclusie een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag:

Hoe reageerde de Nederlandse regering op de democratische verkiezingsoverwinning van de als terroristisch beschouwde Hamas-beweging in 2006 en de Gaza-oorlogen in 2008-2009, 2012 en 2014, en welke redenen schuilen achter deze reactie?

Noot aan de lezer

Deze scriptie zal zich vooral concentreren op Hamas in de Gazastrook en zal niet gaan over Hamas op de Westelijke Jordaanoever en/of daarbuiten.

Tijdens dit schrijven is Hamas van de terreurlijst van de Europese Unie (EU) gehaald. Het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft dit bepaald. Hamas stond sinds 2001 op de terreurlijst, maar volgens het Hof is dit besluit niet gebaseerd op gedegen wettelijke argumenten. Daar deze uitspraak is gebaseerd op een technisch en procedureel aspect en het niets verandert aan het standpunt van de EU ten aanzien van Hamas, wordt in deze scriptie het standpunt van de EU aangehouden. Dit besluit is mede ingegeven door het feit dat, tot het hoger beroep is afgerond, de maatregelen tegen Hamas – zoals het bevroren laten van fondsen van Hamasleden - van kracht blijven.

Hoewel het uiteraard niet te vermijden is dat het conflict wordt aangehaald, gaat deze scriptie niet specifiek over het conflict tussen Israël en Palestijnse Gebieden. Er zal wat dit betreft dan ook geen standpunt worden ingenomen.

Tot slot een opmerking met betrekking tot de spelling. De officiële regel is dat het jodendom als religie met een kleine letter j wordt geschreven en het Joodse volk met een hoofdletter j. Deze scheiding is echter niet altijd eenvoudig te maken. Om deze reden is in deze scriptie gekozen voor het consequent gebruiken van een kleine j.

Hoofdstuk 1: Hamas

‘The difference between the revolutionary and the terrorist lies in the reason for which each fights. For whoever stands by a just cause and fights for the freedom and liberation of his land from the invaders, the settlers and the colonialists cannot possibly be called terrorist, otherwise the American people in their struggle for liberation from the British colonialists would have been terrorists; the European resistance against the Nazis would be terrorism, the struggle of the Asian, African and Latin American peoples would also be terrorism, and many of you who are in this Assembly hall were considered terrorists. This is actually a just and proper struggle consecrated by the United Nations Charter and by the Universal Declaration of Human Rights. As to those who fight against the just causes, those who wage war to occupy, colonize and oppress other people, those are the terrorists. Those are the people whose actions should be condemned, who should be called war criminals: for the justice of the cause determines the right to struggle.’ – Yasser Arafat.¹⁶

1.1 Inleiding

Bovenstaande woorden zijn onderdeel van de speech van toenmalig PLO-leider Yasser Arafat tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 13 november 1974. Inmiddels is de PLO al twee decennia een vaste partner van Israël en de Verenigde Staten bij de vredesonderhandelingen, maar in 1974 werd deze door veel Westerse landen nog beschouwd als terroristische organisatie. Arafat benoemt in zijn speech een belangrijk onderwerp waar de internationale gemeenschap nog geen eenduidig antwoord op heeft gevonden: wat is de definitie van terrorisme?

Dit hoofdstuk bespreekt achtereenvolgens de structuur van het Palestijns leiderschap en de oprichting en ontwikkeling van Hamas, een door onder andere Nederland en de EU als terroristisch beschouwde organisatie.¹⁷ Vervolgens zal er worden ingegaan op de definitie van terrorisme en zal antwoord worden gegeven op de vraag hoe Hamas als organisatie het beste getypeerd kan worden.

1.2 Palestijns leiderschap

De opzet van de Palestijnse vertegenwoordiging is tweeledig: naast een overkoepelend orgaan voor alle Palestijnen binnen en buiten de bezette gebieden (PLO) is er een vertegenwoordiging voor de Palestijnen die uitsluitend binnen de bezette gebieden woonachtig zijn (PA). In 1964 richtten de Arabische staten de Palestine Liberation

¹⁶ United Nations General Assembly A/PV.2282 And Corr.1, 13 November 1974, Agenda Item 108 Question of Palestine: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/A238EC7A3E13EED18525624A007697EC> (15-08-2015)

¹⁷ Zie hoofdstuk twee en verder.

Organization op voor de Palestijnse zaak. In eerste instantie werd deze organisatie bestuurd door de Arabische staten, totdat Fatah zich aansloot in 1968 en Yasser Arafat in het daaropvolgende jaar tot voorzitter werd gekozen.

De PLO is een overkoepelende organisatie waarin verschillende Palestijnse facties plaatsnemen. Fatah is sinds haar aansluiting bij de PLO de grootste en leidende partij. Binnen de PLO geniet de Palestine National Council (PNC) de hoogste autoriteit, als verantwoordelijke voor het beleid. De PNC is opgericht voor alle Palestijnen, binnen en buiten de Palestijnse Gebieden. De PLO wordt beschouwd en erkend als de officiële vertegenwoordiger van het Palestijnse volk en heeft ook plaats in de Verenigde Naties als ‘permanent observer state.’ Hamas is geen lid van de PLO vanwege het seculiere karakter van de laatste, en vanwege het feit dat de PLO, in tegenstelling tot Hamas, Israël als staat erkent.¹⁸

Naast de PLO bestaat voor de Palestijnen woonachtig in de Palestijnse Gebieden de Palestijnse Autoriteit. Dit is een politieke entiteit die is ontstaan uit de Oslo-akkoorden van 1993, of specifieker: the Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements. Volgens deze overeenkomst moest de PLO als vertegenwoordiger van de Palestijnen een raad instellen die de bevoegdheden zou kunnen ontvangen die door Israël aan haar zouden worden overgedragen. De taken en bevoegdheden van de PA werden vastgelegd in de overeenkomsten tussen de PLO en Israël en later ook in de grondwet die werd aangenomen door de Palestine Legislative Council (PLC), het wetgevende orgaan van de PA. De leden van de PLC worden gekozen door Palestijnen die in de bezette gebieden wonen; de Palestijnen die buiten deze gebieden leven hebben geen stemrecht in deze verkiezingen. De PA werd toentertijd gevormd voor een voorlopige periode met als doel de gebieden waar Israël zich had teruggetrokken, te beheren en te controleren. Alle belangrijke overeenkomsten met Israël werden en worden nog steeds ondertekend door de PLO als de vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, de uitvoering van de overeenkomsten neemt de PA voor haar rekening.¹⁹

In de geschiedenis van het Palestijnse leiderschap staan twee partijen centraal: Fatah en Hamas. Decennialang leidde Fatah onder leiding van Yasser Arafat (1924-2004) het verzet tegen Israël, totdat de partij in de jaren negentig het terrorisme afzwoer en op zoek ging naar een andere manier om haar doel, een Palestijnse staat, te verwezenlijken: van terrorisme naar

¹⁸ Memorandum to NSU from Mazen Masri legal researcher, ‘Distinction between PLO, PA, PNC, PLC’ (February 5th, 2006)

¹⁹ Memorandum to NSU, ‘Distinction between PLO, PA, PNC, PLC’ (February 5th, 2006)

diplomatie. In 1993 leek met de Oslo-akkoorden een doorbraak te zijn bereikt in het uitzichtloze conflict, maar nadat de Israëliische premier Yitzhak Rabin werd vermoord door de ultraorthodoxe joodse en fel tegen de akkoorden gekante Yigal Amir, waren de partijen weer terug bij af. Een Palestijnse staat leek weer ver buiten handbereik en de Palestijnse bevolking was teleurgesteld in Fatah. Niet alleen vanwege het uitblijven van concrete resultaten na de gesprekken, maar ook vanwege de corruptie binnen de partij, waar baantjes onderling werden verdeeld en er te weinig werd gedaan voor de burgerbevolking. Het gevolg hiervan was dat een groeiend deel van de Palestijnse bevolking zich tegen Fatah keerde en haar lot in de handen van Hamas legde. De laatste deed precies waar Fatah in faalde: het richtte zich op de gewone burger en nam een radicalere houding aan ten opzichte van Israël.²⁰

1.3 Oprichting Hamas

Hamas werd in 1987 opgericht en zette zich in 2006 als politieke partij definitief op de kaart door de Palestijnse parlementsverkiezingen te winnen. Tot op de dag van vandaag bestaat er geen consensus over de manier waarop Hamas het beste getypeerd kan worden. Niet alleen het Westen en de Arabische landen verschillen hierover van mening, maar ook tussen Westerse landen onderling en binnen de Westerse landen zelf bestaat hierover onenigheid. Om Hamas beter te begrijpen is het nuttig te kijken naar de oorsprong van de beweging.

Hamas is opgericht vanuit de Palestijnse Moslimbroederschap. Deze broederschap vindt zijn oorsprong in de Egyptische Moslimbroederschap die in 1928 werd opgericht in Egypte en streefde naar een connectie tussen religie en staat.²¹ De Moslimbroederschap had als doel om de Egyptische maatschappij te her-islamiseren en Egypte en de moslimwereld te bevrijden van koloniale overheersers. Vanaf het begin toonde de Egyptische Moslimbroederschap sympathie voor Palestina, maar pas in het midden van de jaren veertig van de twintigste eeuw werden er ‘branches’ gesticht in Palestina.²² De Egyptische Moslimbroederschap (Jamait al-Ikhwan al-Muslimeen) werd opgericht door de Egyptische docent Hassan al-Banna. Naast het tegengaan van de secularisering van Egypte en andere Arabische landen, wilde de Broederschap buitenlandse invloed tegengaan door een terugkeer naar een islamitische maatschappij gebaseerd op de Koran te realiseren. In 1935 ging Hassan al-Banna's broer, Abdel Rahman al-Banna, op bezoek bij moefiti Hajj Amin al-Husseini in

²⁰ Neil Caplan, *The Israeli-Palestine conflict: contested history* (Oxford 2010) 206 en Charles Smith, *Palestine and the Arab Israeli conflict* (Boston 2013) 514-515.

²¹ Khaled Hroub, *Hamas: A Beginner's Guide* (London 2006) 6-11.

²² Jeroen Gunning, *Hamas in Politics* (New York 2008) 26.

Jeruzalem. Uit deze ontmoeting ontstond het ‘General Central Committee to Aid Palestina.’, dat door Hassan al-Banna persoonlijk werd geleid, en dat diende als protest tegen de Britse aanwezigheid en ter promotie van de Palestijnse nationale zaak. In 1945 opende broederschap activist Said Ramadan de eerste vestiging in Jeruzalem, gevolgd door 24 nieuwe vestigingen in de twee daaropvolgende jaren met een totaal van 12.000-20.000 leden. Deze leden bevochten de door Israël in 1948 uitgeroepen onafhankelijkheid. Hamas haalt dit aan in haar handvest dat in 1988 werd gepubliceerd:

‘The Islamic Resistance Movement is one of the links in the chain of the struggle against the Zionist invaders. It goes back to 1939, to the emergence of the martyr Izz al-Din al Kissam and his brethren the fighters, members of Moslem Brotherhood. It goes on to reach out and become one with another chain that includes the struggle of the Palestinians and Moslem Brotherhood in the 1948 war and the Jihad operations of the Moslem Brotherhood in 1968 and after.’²³

De Moslimbroederschap schuwde aanvankelijk politiek en een gewapende strijd en stond voor geleidelijke hervorming door een sociale religieuze benadering. Hamas daarentegen werd opgericht met politieke doeleinden waarbij een gewapende strijd en waar nodig het gebruik van terrorisme niet werd uitgesloten. De oprichting van Hamas werd gedreven door een jongere meer activistische generatie leiders die brak met de oude elite en diens ideologie.²⁴ De geboorte van Hamas doorliep naar eigen zeggen vier fasen:

1. 1967-1976: Tijdens deze periode werd de harde kern van de Moslimbroederschap in de door Israël bezette Gazastrook opgebouwd.
2. 1976-1981: Geografische uitbreiding vond plaats door deelname in professionele verenigingen in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever, en door het opbouwen van instituten waaronder de Islamitische Universiteit in de Gazastrook.
3. 1981-1987: Door haar gewapende strijd tegen de bezetting won de Broederschap aan invloed.
4. 1987: Hamas werd opgericht als de strijdende tak van de Moslimbroederschap in Palestijns gebied en voor het non-stop uitvoeren van de Jihad.²⁵

In het begin van de jaren zeventig richtte Sheikh Ahmed Yassin, lid van de Moslimbroederschap, het Islamic Centre op: een netwerk dat onderwijs en

²³ ‘Hamas Covenant 1988’: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp (15-07-2015)

²⁴ Katerina Dalacoura, *Islamist terrorism and Democracy in the Middle East* (New York 2011) 70.

²⁵ Matthew Levitt, *Hamas: Politics, charity and terrorism in the service of jihad* (London 2006) 22.

liefdadigheidsactiviteiten coördineerde in arme wijken. Sommige leden van de Moslimbroederschap hadden kritiek op het feit dat er veel meer nadruk lag op het sociale aspect dan op de gewapende strijd, en besloten een eigen organisatie op te richten: Islamic Jihad. Tegen deze achtergrond raakten Yassin en anderen overtuigd dat ze een andere, meer strijdvaardige houding aan moesten nemen om niet nog meer leden te verliezen. Tijdens opstanden in december 1987 kondigden Yassin en zijn collega's de formatie van een nieuwe groep aan: Hamas.²⁶

Hamas werd op 14 december 1987 officieel opgericht.²⁷ De naam van de organisatie is een acroniem voor Harakat al-Muqawama al-Islamiya (Islamitische Verzetsbeweging) en een Arabisch woord dat ijver/geestdrift/vuur betekent. Hamas heeft als doel Israël van de kaart te laten verdwijnen en een islamitische staat te stichten op de plek waar zich ten tijde van het Brits Mandaat Palestina bevond: het huidige Israël en de Palestijnse Gebieden, bestaande uit de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever. De strategie om dit doel te bereiken bevat de volgende drie elementen:

1. Sociale welzijnsactiviteiten die zorgen voor steun voor de organisatie.
2. Politieke activiteiten die concurreren met de seculiere PLO en PA.
3. Guerrilla- en terroristische aanvallen tegen IDF-soldaten en Israëlische burgers.²⁸

Hamas' focus ligt op Israël, of zoals Hamas het ziet, Palestina. Hierbuiten heeft Hamas geen aspiraties.²⁹ Haar ultieme doel is tweeledig: het bevrijden van Palestina en het islamiseren van de Palestijnse maatschappij.³⁰ In de volgende alinea wordt ingegaan op de wijze waarop Hamas dit ideaal probeert te verwezenlijken.

1.4 Ontwikkeling Hamas

Vrijwel direct na de oprichting politiseerde en radicaliseerde Hamas. Deze ontwikkeling kwam voort uit een algemene trend van radicalisering in de moslimwereld op dat moment, de economisch slechte toestand in Gaza – ook wel het fort van Hamas – en de competitie met het

²⁶ Wendy Pearlman, *Violence, Nonviolence and the Palestinian National Movement* (Cambridge 2011) 100.

²⁷ Hroub, *Hamas*, 12.

²⁸ Levitt, *Hamas*, 19.

²⁹ Hroub, *Hamas*, 99.

³⁰ Idem, 27-28.

veel minder religieuze Fatah en de PLO.³¹ Kort na het uitbreken van de Eerste Intifada begonnen in 1988-1989 Hamas' eerste terroristische activiteiten.³² Intifada betekent in het Arabisch 'afschudden' en de Eerste Intifada zou wereldwijd bekend worden als een periode van hevige opstand van de Palestijnse bevolking tegen de Israëlische bezetting.³³ In 1989 bestempelde Israël Hamas als een terroristische organisatie. In de eerste jaren van haar bestaan was Hamas' gebruik van terroristische middelen echter erg beperkt: Hamas viel vooral militairen aan en nam deel aan demonstraties, het gooien van stenen, stakingen, het schrijven van slogans op muren en het blokkeren van wegen. Dit veranderde toen Hamas zich vanaf 1991 in toenemende mate begon bezig te houden met terroristische activiteiten. Naast Israëlische militairen werden ook burgers het doelwit en nam het gebruik van vuurwapens toe. In 1991 werd een speciale eenheid opgericht, de militaire vleugel van Hamas: Izz al Din al Qassam brigade. Deze was vernoemd naar de Syrische sjeik die in Palestina vocht tegen de Britten en door hen in 1935 werd vermoord.³⁴ Het geweld nam toe en vanaf 1992 begon Hamas met het gebruik van auto- en zelfmoorbommen.³⁵

Hamas keurde de onderhandelingen van de PLO met Israël af en de Oslo-akkoorden van 1993, die een eerste aanzet vormden tot een oplossing voor het Israëlisch-Palestijns conflict, zorgden voor veel onrust. Daags na het ondertekenen pleegde Hamas haar eerste zelfmoordaanslag in Gaza.³⁶ In de daaropvolgende jaren voerde Hamas ongeveer drie terroristische aanvallen per jaar uit totdat het geweld afnam aan het einde van de jaren negentig. Na de Oslo-akkoorden nam de populariteit van Hamas af en besloot de organisatie een andere strategie toe te passen. De focus verschoof van politieke en militaire actie naar aandacht voor sociaal-maatschappelijk werk en religieuze activiteiten. Toen in juli 2000 onder leiding van de Amerikaanse president Bill Clinton de Camp David onderhandelingen tussen de Israëlische minister-president Ehud Barak en hoofd van de PA Yasser Arafat mislukten en in september van datzelfde jaar de Tweede Intifada uitbrak, nam de steun voor Hamas weer toe.³⁷

De Tweede Intifada duurde van 2000 tot 2005 en bestond uit aanvallen tegen militairen en terroristische aanvallen tegen burgers. Nadat Ariel Sharon in februari 2001

³¹ Walter Laqueur, *No end to war: Terrorism in the twenty-first century* (New York 2003) 105.

³² De term terrorisme zal in hoofdstuk 1.5 nader worden gedefinieerd.

³³ Jean-Pierre Filiu, *Gaza a History* (New York 2014) 194.

³⁴ Filiu, *Gaza a History*, 214.

³⁵ Dalacoura, *Islamist terrorism*, 71.

³⁶ Filiu, *Gaza a history*, 219.

³⁷ Dalacoura, *Islamist terrorism*, 72.

aantrad als premier van Israël en hij het electoraat binnen 100 dagen veiligheid beloofde, begon Hamas een ‘suicide bomber’ campagne. Deze strategie bezorgde Hamas meer populariteit onder de Palestijnse bevolking. Zelfmoord werd gelegitimeerd door een hoger doel. Een groot deel van de Palestijnse bevolking geloofde dat geweld loonde met als gevolg een verheerlijking van het martelaarschap, dat een steeds hogere sociale status verkreeg.³⁸ Medeoprichter van Hamas, Sheikh Abdel Aziz Rantisi, stelde: ‘For Hamas, and Palestinian society in general, becoming a martyr is among the highest if not the highest, honor.’³⁹ Na een serie bombardementen steeg de populariteit van Hamas. Het merendeel van de Palestijnse bevolking zag geweld op dat moment als enige middel voor het bereiken van de gestelde doelen. Mede hierdoor waarschuwden medewerkers van de Israëlische geheime dienst dat de tot dan toe door de PA geleide Gazastrook uiteindelijk zou worden overgenomen door Hamas en Islamic Jihad.⁴⁰

In 2006 won Hamas de Palestijnse parlementsverkiezingen en hierop volgde een burgeroorlog tussen Fatah en Hamas. De gevechten begonnen in april 2006 en escaleerden in mei en juni 2007. Tegen die tijd was de strijd vijftien maanden oud en waren er circa 700 Palestijnen gedood en meer dan duizenden gewonden.⁴¹ Hamas verdreef Fatah uit de Gazastrook, waarna het gebied in handen kwam van Hamas. Sinds 2007 vonden er drie oorlogen plaats met Israël. In de volgende hoofdstukken zal er dieper worden ingegaan op de verkiezingsoverwinning en de Gaza-oorlogen. Nu is vastgesteld hoe Hamas is ontstaan en hoe zij zich heeft ontwikkeld, rest de vraag wat voor organisatie Hamas precies is. Meer specifiek dient de vraag te worden gesteld in hoeverre het gerechtvaardigd is dat Hamas als terroristische organisatie wordt bestempeld. Hierop zal in de volgende alinea worden ingegaan.

1.5 Terrorisme

Terrorisme is geen nieuw fenomeen, maar wordt al eeuwen in grote mate toegepast, in verschillende vormen en op verschillende locaties over de hele wereld. De meeste experts op het gebied van terrorisme zijn van mening dat de eerste daden van terrorisme plaatsvonden in

³⁸ Anthony J. Marsella and Fathali M. Moghaddam, ‘The Origins and Nature of Terrorism: Foundations and Issues’ (2004) 29.

³⁹ Mia M. Bloom, ‘Palestinian Suicide Bombing: Public support, market share, and outbidding’ in David C. Rapoport, *Terrorism: Critical concepts in political science, edited by, Volume IV: The Fourth or Religious Wave* (Oxfordshire 2006) 193.

⁴⁰ Bloom, ‘Palestinian Suicide Bombing’, 187-190.

⁴¹ Sara Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza. Engaging the Islamist Social Sector* (Princeton 2011) 42.

het oude Palestina gedurende de eerste eeuw. Joodse burgers waren op zoek naar vrijheid van de Romeinse bezetter en door middel van het vermoorden van Romeinen en het vermoorden van joodse collaborateurs gebruikten zij terroristische daden om hun doel te bereiken. Het moderne terrorisme, waarbij terrorisme meer gebruikt wordt als strategie en niet als doeleinde, vindt haar oorsprong in Rusland. De daad, vaak een politieke moord, werd gebruikt om aandacht te trekken van het grote publiek. In 1880 gebruikte een radicale ideologische groep, Narodnaya Volya, terrorisme in een poging de Tsaristische staat omver te krijgen.⁴²

Sinds de aanslagen op het World Trade Center in New York op 11 september 2001, staat terrorisme hoog op de agenda en komt de term te pas en te onpas voorbij. Dit is niet zonder problemen, aldus historicus David Whittaker die meerdere boeken schreef over terrorisme. Hij stelt dat 'everybody uses the term and hardly anybody explains it.'⁴³ Hoewel een aantal internationale verdragen in het leven zijn geroepen om specifieke vormen van terrorisme, zoals het kapen van een vliegtuig, te bestrijden, bestaat er op VN-niveau nog geen heldere definitie van terrorisme. Ondanks vele pogingen van internationale organisaties, overheden en academici kent ook het internationaal recht geen internationaal aanvaarde definitie. Concreet betekent dit dus een groot aantal definities van terrorisme, maar nog geen consensus. Om toch een antwoord te vinden op de vraag hoe Hamas het beste getypeerd kan worden en of het terecht is dat ze als terroristische organisatie wordt gezien, worden hieronder de meest gebruikte definities genoemd en worden uiteindelijk de in alle definities overeenkomstige kenmerken van terrorisme benoemd.

Specialiste op het gebied van terrorisme Louise Richardson beschrijft in haar boek *What terrorists Want*: 'Terrorism simply means deliberately and violently targeting civilians for political purposes.'⁴⁴ Volgens haar kent terrorisme zeven cruciale kenmerken:

1. Een terroristische daad is politiek geïnspireerd.
2. Als er geen geweld of dreiging van geweld is, is het geen terrorisme.
3. Het doel van terrorisme is niet om de vijand te verslaan, maar 'to send a message.'
4. De daad en slachtoffer hebben meestal een symbolische betekenis. Het doel is dat de psychologische impact groter is dan de daadwerkelijke daad. Terrorisme is een wapen van de zwakke, de ondergeschikte. Terroristische organisaties zijn

⁴² Marsella and Moghaddam, 'The Origins and Nature of Terrorism', 19-20.

⁴³ David J. Whittaker, *Terrorists and Terrorism: In the contemporary world* (London 2004) vii.

⁴⁴ Louise Richardson, *What terrorists want* (New York 2006) 4.

‘outmanned’ en ‘outgunned’ door hun tegenstanders dus hopen ze op deze manier aandacht te krijgen.

5. Terrorisme is een daad van ‘sub-state groups’, niet van staten.
6. Het slachtoffer van het geweld en het publiek van de terroristen is niet hetzelfde. De slachtoffers worden gebruikt als een middel om het gedrag van een groter publiek te veranderen, meestal gaat dit om een overheid. De slachtoffers worden gebruikt om anderen te beïnvloeden.
7. Het laatste en meest definiërende punt, is het opzettelijk raken van burgers. De burgers zijn niet, zoals bij andere vormen van politiek geweld ‘side effect’, maar bewuste doelwitten.⁴⁵

Hoewel een officiële en algemeen aanvaarde definitie van terrorisme ontbreekt, sluiten veel bestaande definities aan op één of meerdere elementen van Richardsons definitie. Jacob Hardman schrijft in zijn artikel ‘Terrorism’ dat terrorisme een term is die gebruikt wordt om een methode te beschrijven waarbij een georganiseerde groep of partij haar doelen probeert te bereiken middels het systematisch gebruik van geweld. Het geweld is niet specifiek gericht om personen aan te vallen maar om de aandacht te trekken van de maatschappij of de overheid.⁴⁶ Pippa Norris, Montague Kern and Marion Just concretiseren deze definitie nog verder in hun boek *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public*. Zij stellen dat terrorisme een methode of een tactiek is waarbij gebruik wordt gemaakt van systematische dwingende intimidatie, inclusief het dreigen met of het gebruik van geweld om eigendommen of personen te beschadigen. Hiervoor kunnen verschillende tactieken worden gebruikt zoals sabotage, rellen, kapingen, moorden, ontvoeringen, brandstichting, vergiftiging, marteling, verkrachting en bombardementen. Het doel is om angst en onzekerheid te creëren.⁴⁷

De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) sluit zich bij haar definitie aan bij bovenstaande wetenschappers. De AIVD is onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en definieert terrorisme als volgt: ‘Terrorisme is het dreigen met, voorbereiden of plegen van geweld dat gericht is op mensen of op het aanrichten van de maatschappij-ontwrichtende schade. Doel hiervan is maatschappelijke

⁴⁵ Richardson, *What terrorists want*, 4-6.

⁴⁶ J.B.S. Hardman, ‘Terrorism’ in David C. Rapoport, *Terrorism: Critical concepts in political science, edited by, Volume 1: The First or Anarchist Wave* (Oxfordshire 2006) 65-66.

⁴⁷ Pippa Norris, Montague Kern and Marion Just, *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public* (New York 2003) 6.

veranderingen te bewerkstelligen, de bevolking bang te maken of politieke besluitvorming te beïnvloeden. Terrorisme is een strategie, een strijdmethode. Het is een manier om een machtigere en niet uit te schakelen vijand (meestal de staat) te dwingen tot het gedrag dat de terrorist wil. Terroristen kunnen een dreiging lang handhaven zonder dat ze veel acties hoeven uit te voeren. Dreigen is vaak al genoeg om de tegenpartij voor lange tijd op kosten te jagen en de maatschappij te ontwrichten. Dat verzwakt de positie en slagkracht van die tegenpartij. Voor terroristen is iedere geslaagde aanslag een overwinning. Zij hoeven maar incidenteel succes te hebben en het maakt vaak niet uit waar of wanneer dat succes plaatsvindt.⁴⁸ The United States Department of State definieert terrorisme in ongeveer dezelfde bewoordingen: ‘premeditated, politically-motivated violence perpetrated against non-combatant targets by sub-national groups or clandestine agents, usually intended to influence an audience.’⁴⁹ De definitie van de Britse regering ligt ook dicht bij die van Nederland en de Verenigde Staten: ‘The use or threat, for the purpose of advancing a political, religious or ideological cause, of action which involves serious violence against any person or property.’⁵⁰

Bovenstaande definities in acht nemend kunnen de overeenkomstige kenmerken van terrorisme worden vastgesteld:

- Het dreigen met en/of het gebruiken van geweld;
- Het geweld wordt uitgevoerd door niet-statelijke individuen of groepen;
- Het geweld heeft onschuldige burgers als doelwit;
- Het geweld wordt gebruikt om aandacht te vragen voor een hoger doel;
- Het geweld is politiek geïnspireerd.

Wanneer de overeenkomstige kenmerken aan Hamas worden gekoppeld blijkt Hamas wel degelijk een organisatie die gebruik maakt van terrorisme. Hamas is een niet-statelijke partij die gebruik maakt van geweld, onder andere in de vorm van gevechten, schietgevechten, het afvuren van raketten en zelfmoordaanslagen. De daden van Hamas zijn politiek geïnspireerd en hebben onschuldige burgers in Israël als doelwit. De partij weet dat zij met beperkte middelen en een kleine militaire vleugel weinig kans maakt om Israël te verslaan, maar blijft desondanks doorgaan met aanvallen vanuit de Gazastrook en binnen Israël zelf. Het geweld tegen de burgers van Israël wordt door Hamas gebruikt om de aandacht te vragen van een

⁴⁸ ‘Terrorisme’: <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/> (07-09-2015)

⁴⁹ Marsella and Moghaddam, ‘The Origins and Nature of Terrorism’, 23.

⁵⁰ David J. Whittaker, *The Terrorism Reader* (London 2001) 3.

groter publiek, namelijk de Israëlische overheid en de rest van de wereld.

In het Westen bestaat veelal het beeld van Hamas als terroristische organisatie die raketten op Israël afvuurt en haar eigen bevolking als ‘human shield’ gebruikt. Dat beeld is niet per definitie onjuist, maar zoals de organisatie het zelf ook omschrijft: Hamas is meer dan dat.⁵¹ Zo geeft de organisatie aan dat:

‘in spite of the overwhelming militant image it had in the minds of many people in the West, Hamas is not a mere military faction. It is a political, cultural and social grass roots organisation that has a separate military wing specialising in armed resistance against Israeli occupation. Apart from this strategically secretive military wing, all other sections within Hamas function through public platforms. The military wing has its own leadership and recruiting mechanism.’⁵²

Het sociale werk van Hamas is altijd het sterkste aspect geweest van de organisatie. Hieraan heeft de organisatie haar opkomst sinds haar oprichting te danken, en in grote mate ook de uiteindelijke overwinning op andere Palestijnse facties. Middels goed opgebouwde netwerken van liefdadigheid, moskeeën, verenigingen, scholen en sportclubs, raakt het werk van Hamas honderdduizenden Palestijnen. Tevens heeft Hamas de opbrengst van deze diensten altijd eerlijk en transparant gedeeld, iets waarmee zij kon rekenen op grote waardering van de bevolking na de vele jaren van corruptie bij andere facties. De populariteit van Hamas en de grote verkiezingsoverwinning van 2006 is voor een deel de uitkomst van haar toewijding wat betreft het helpen van de armen. Hamas voorzag zelfs in maandelijkse financiële hulp aan mensen die werkten voor Fatah, wanneer hun inkomen onder de armoedegrens lag. Een ander deel van Hamas’ sociale activiteiten bestond uit het bieden van maandelijkse steun aan de families van martelaren die hun leven hadden gegeven voor de strijd tegen de bezetting. Hierdoor wisten toekomstige martelaren dat hun familieleden voor de rest van hun leven bescherming en steun zouden krijgen.⁵³

Toch kleeft aan de sociale inzet van Hamas ook een negatief en aan terrorisme gelieerd randje. De algemene Westerse aanname is namelijk dat Hamas haar uitgebreide sociale netwerk van moskeeën, scholen, kinderopvang, weeshuizen, ziekenhuizen, klinieken, sport en jeugdclubs, gebruikt voor haar politieke agenda. Meer specifiek geldt dit voor het mobiliseren van mensen voor politieke acties met het doel Israël te vernietigen. De islamitische sociale instituties worden gezien als onderdeel van de islamitische terroristische

⁵¹ Hroub, *Hamas*, 26.

⁵² Idem, 19-20.

⁵³ Idem, 70-71.

infrastructuur. Volgens Sara Roy, die al vanaf 1985 onderzoeken doet naar met name de economische, sociale en politieke ontwikkelingen in de Gazastrook, wordt dit beeld in stand gehouden door simpelweg gebrek aan onderzoek.⁵⁴ Daarnaast is Hamas volgens Roy ‘misportrayed’ als een organisatie die zich heeft gecommitteerd aan geweld en het vernietigen van de joodse staat. Hamas wordt grotendeels gedefinieerd door de terroristische aanvallen op Israël. Ondanks het feit dat Hamas bestaat uit verschillende aspecten – sociaal, politiek, en militair – wordt het allemaal geschaard onder de noemer terreur.⁵⁵ Volgens Khaled Hroub, een wetenschapper op het gebied van Hamas, de politieke islam en het Midden-Oosten, is Hamas een veelzijdige sociale en politieke organisatie en is het militaire aspect van de beweging slechts één van de onderdelen van Hamas.⁵⁶ Hij geeft daarnaast aan dat de nationale strijd en de sociale instituten wel degelijk met elkaar zijn verbonden: ‘Hamas combined Islamic social-instructional discourse with the discourse of nationalist resistance, placing each at the service of the other. The commitment to an Islamic code of conduct served the objectives of resistance and liberation. At the same time, enlistment in the *Intifada* and the resistance effort became a religious commitment.’⁵⁷ Nicholas Roberts stelt in zijn artikel ‘Reconsidering Terror and Terrorism: The Case for Hamas’ dat geweld maar een klein onderdeel vormt van wat Hamas allemaal doet. De primaire focus van Hamas heeft volgens hem altijd gelegen op het binnenlandse beleid. Hamas heeft zichzelf ook nooit beschreven als een terroristische organisatie zoals al-Qaida bijvoorbeeld wel heeft gedaan.⁵⁸ Toch hebben Hamaswoordvoerders in het verleden ook toegegeven dat de organisatie de vele sociale programma’s inzette als middel om aan populariteit te winnen voor politieke doelen inclusief de militaire en gewapende activiteiten. Zonder de sociale activiteiten zou Hamas nu nooit zo sterk zijn geweest, aldus Hamas zelf. Sociaal werk werd dus ingezet als middel om het grote doel te bereiken.⁵⁹

1.6 Conclusie

Er kan geen twijfel bestaan over het feit dat Hamas sinds de oprichting in 1987 gebruik maakt van geweld, een gewapende strijd en terrorisme. Middels een aantal kenmerken en definities kan worden vastgesteld dat Hamas een terroristische organisatie is. Vanaf het moment dat

⁵⁴ Sara Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza*, 12.

⁵⁵ Idem, 1.

⁵⁶ Hroub, *Hamas*, 103.

⁵⁷ Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza*, 79.

⁵⁸ Nicholas P. Roberts, ‘Reconsidering Terror and Terrorism: The Case for Hamas’, *Memo Middle East Monitor*.

⁵⁹ Bloom, ‘Palestinian Suicide Bombing’, 191.

Hamas onschuldige burgers als doelwit kreeg, zette zij definitief de stap naar terreur. Door deze stap, die gepaard ging met een radicalere houding ten opzichte van Israël, kreeg Hamas meer steun vanuit de bevolking. Hamas is niet alleen een terroristische organisatie, maar ook een wijdverspreide beweging die zich heeft ontwikkeld tot een complexe gevarieerde organisatie die betrokken is bij sociale activiteiten die essentieel zijn voor de Palestijnse bevolking. Door het uitgebreide netwerk van sociaal werk en betrokkenheid bij de bevolking, won Hamas aan populariteit ten opzichte van de als corrupt beschouwde Fatah-partij. De groei aan populariteit door de radicale houding ten opzichte van Israël en door de sociale activiteiten, resulteerde uiteindelijk in een overwinning tijdens de parlementaire democratische verkiezingen in 2006, waar in het volgende hoofdstuk dieper op zal worden ingegaan.

Hoofdstuk 2: De reactie van de Nederlandse regering op de verkiezingsoverwinning van Hamas

‘The victory of Hamas is not only based on the corruption of the Palestinian Authority. Hamas has a vision and a program, and this is the reason why the Palestinian people chose Hamas. However, there is no doubt that the corruption helped Hamas’s victory.’ – Ismail Haniyeh.⁶⁰

2.1 Inleiding

Op 25 januari 2006 vonden de Palestijnse parlementsverkiezingen plaats waarbij Hamas Fatah van de troon stootte. De frustratie over het mislukte beleid van en de corruptie binnen Fatah, werkten in het voordeel van Hamas: hoe groter de frustratie hoe meer stemmen de partij kreeg.⁶¹ De Palestijnse bevolking voelde zich niet gehoord; klachten over corruptie, de bezetting, de gevangenschap van honderden Palestijnen zonder proces door de PA, de armoede en de werkloosheid, bleven onbeantwoord. De verkiezingsoverwinning van Hamas werd om deze reden vooral gezien als een stem van protest en uiting van ontevredenheid.⁶² Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk werd, beschouwt de Nederlandse regering Hamas als een terroristische organisatie. Waarom definieerde de regering Hamas op die manier en wat waren de implicaties van deze categorisatie voor de reactie van de Nederlandse regering op de verkiezingsoverwinning van Hamas?

We leven in een tijdsperiode waarin terroristische organisaties een steeds grotere rol spelen. Dagelijks worden we geconfronteerd met nieuwsberichten over terroristische aanslagen. De meeste landen, inclusief Nederland en daarnaast ook de EU, hanteren lijsten met terroristen/terroristische organisaties die als gevolg van het feit dat ze op die lijst staan, geboycot worden. De verkiezingsoverwinning van Hamas resulteerde echter in een dilemma voor de Westerse landen; de verkiezingen waren eerlijk verlopen en de Palestijnse bevolking had een duidelijke keuze gemaakt: Hamas. De internationale gemeenschap had de democratische verkiezingen gestimuleerd, maar had enig gevoel van berouw toen de als terroristisch beschouwde organisatie won en de leiding in de Gazastrook overnam. De vraag luidde nu: hoe om te gaan met een volgens Westerse idealen eerlijk en democratisch gekozen partij? In dit hoofdstuk worden de Palestijnse parlementsverkiezingen besproken vanaf de

⁶⁰ ‘A Conversation with Ismail Haniyeh 'We Do Not Wish to Throw Them Into the Sea': <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/24/AR2006022402317.html> (15-07-2015)

⁶¹ Hroub, *Hamas*, 78.

⁶² Khalil Shikaki, ‘With Hamas in Power: Impact of Palestinian Domestic Developments on Options for the Peace Process’ (2007) 3-6.

aanloop naar de verkiezingen tot aan de verkiezingsoverwinning van Hamas. Vervolgens zal de reactie van de Nederlandse regering worden besproken.

2.2 Hoe het Westen zich voorbereidde op de verkiezingen in het Midden-Oosten

In een brief aan de Tweede Kamer over de resultaten van het Nederlands voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie in de tweede helft van 2004, schreef de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Ben Bot, dat ondanks intensieve contacten op alle niveaus, het Midden-Oosten Vredesproces (MOVP) stagneerde en dat de neerwaartse geweldsspiraal zich voortzette. Met de Israëlische plannen voor terugtrekking uit de Gazastrook en met het overlijden van de Palestijnse president Arafat, ontstond echter een nieuw politiek klimaat inclusief nieuwe mogelijkheden. De EU stelde een aantal prioriteiten voor de korte termijn: financiële steun aan de Palestijnse Autoriteit, veiligheid en hervormingen van de Palestijnse instellingen en steun aan de Palestijnse verkiezingen.⁶³ De grote betrokkenheid van de EU bleek niet alleen uit diens aandacht voor de verkiezingen, maar ook uit een EU-waarnemingsmissie die bestond uit 172 personen.⁶⁴ Na de parlementaire verkiezingen van 1996 werden nieuwe verkiezingen keer op keer uitgesteld vanwege het Arabisch-Israëliësch conflict, maar op 25 januari 2006 werden uiteindelijk voor het eerst in tien jaar tijd weer parlementaire verkiezingen gehouden in de Palestijnse Gebieden, waarbij driekwart van de 1.3 miljoen stemgerechtigden zijn stem uitbracht. De door de Nederlandse regering als terroristisch beschouwde Hamas werd met een grote meerderheid democratisch verkozen.⁶⁵

De Nederlandse regering had voorafgaand aan de verkiezingen een helder standpunt ingenomen inzake Hamas. Minister Bot gaf aan dat: ‘Zolang Hamas niet afziet van zijn terroristische tak, het vernietigen van Israël en het gebruik van geweld, zijn wij niet bereid met die groepering zaken te doen.’⁶⁶ Het standpunt van Nederland en de EU ten opzichte van Hamas werd mede bepaald door het Kwartet, dat in 2002 speciaal werd opgericht voor het Midden-Oosten Vredesproces en dat bestond uit de EU, de VN, de Verenigde Staten en Rusland.

Twee maanden voordat de verkiezingen plaatsvonden, vroeg Kamerlid Henk Jan Ormel van regeringspartij CDA aan partijgenoot minister Bot of de laatste kon toezeggen dat er op geen enkel niveau contacten tussen Nederland en Hamas zouden plaatsvinden. De

⁶³ HTK, 2004-2005, 23961, nr. 11.

⁶⁴ HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 655.

⁶⁵ Gunning, *Hamas in Politics*, ix-1.

⁶⁶ HTK, 2005-2006, 24-11-2005, p. 1725.

minister antwoordde hierop dat de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (RAZEB), een formatie bestaande uit de ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en/of Ontwikkelingssamenwerking van de lidstaten van de Europese Unie, heel duidelijk stelde dat ‘geweld en terreur onaanvaardbaar zijn in een democratisch proces en dat Palestijnse facties, inclusief Hamas, geweld moeten afzweren, Israël’s bestaansrecht moeten erkennen en zich moeten ontwapenen.’ Zolang dit niet gebeurde diende er geen contact te zijn tussen vertegenwoordigers van Nederland/EU en Hamas. In aanvulling hierop zei de minister van Buitenlandse Zaken: ‘Eerder dit jaar heb ik aangegeven dat daarop slechts in uiterste gevallen een uitzondering kan worden gemaakt, bijvoorbeeld wanneer op die manier een bijdrage geleverd kan worden aan het bestrijden van terreur of indien daarmee voortgang kan worden geboekt in het vredesproces.’⁶⁷ Hier lijkt het alsof de minister zichzelf enige ruimte verschaftte om contacten aan te gaan met Hamas. Hoewel hij eerst aangaf wat de RAZEB eiste van Hamas, gaf hij daarna aan dat daar uitzonderingen op konden worden gemaakt. De uitzonderingen die hij noemt zijn ook nog eens brede begrippen, waarmee minister Bot zichzelf en de regering dus ruimte verschaftte om indien nodig contacten aan te gaan met Hamas of om eventueel al bestaande contacten te kunnen verantwoorden in de toekomst. Verderop in dit hoofdstuk zal nogmaals blijken dat minister Bot Hamas de mogelijkheid tot contact met Hamas niet zomaar wilde afschrijven.

Hoewel de Nederlandse regering en de EU geen zaken wilden doen met Hamas, respecteerden zij wel de deelname van de organisatie aan de verkiezingen. Het waren immers vrije, eerlijke en democratische verkiezingen. Een aantal leden van de Tweede Kamer dacht hier echter anders over en probeerde hier middels de motie van het lid Kees van der Staaij, van de pro-Israëlische SGP, verandering in te brengen. Behalve door Van der Staaij werd de motie ingediend door leden van de CU, het CDA, de VVD en de LPF. Die partijen waren op dat moment samen goed voor 83 zetels in de Kamer. De motie verzocht de regering er niet in te berusten dat Hamas, een organisatie die zich voortdurend schuldig maakte aan terroristische activiteiten die het Midden-Oosten Vredesproces ernstig ondermijnden, mee zou doen aan de verkiezingen. In de motie werd de regering verzocht druk uit te oefenen op de EU om het besluit van Hamas’ deelname aan de verkiezingen niet te respecteren zolang Hamas geweld niet zou afzweren.⁶⁸ De motie werd met een grote meerderheid van 91 stemmen aangenomen. Naast bovenstaande partijen stemden ook D66, Groep Wilders en Groep Nawijn voor de

⁶⁷ HTK, 2005-2006, 24-11-2005, p. 1823.

⁶⁸ HTK, 2005-2006, 30300V, nr. 66.

motie. Alleen de linkse partijen – de PvdA, GroenLinks en de SP – stemden tegen.⁶⁹ Opmerkelijk aan deze stemming is dat de partijen die in de regering zaten (CDA, VVD en D66) voor de motie stemden om Hamas uit te sluiten, terwijl diezelfde partijen als regering zijnde de deelname respecteerden en accepteerden. Wellicht gaf de Nederlandse regering toe aan de druk van buitenaf, waarbij gedacht moet worden aan de EU, en stonden de partijen in de Kamer hier onafhankelijker in.

Het zou niet de eerste keer zijn dat Nederland onder druk van de EU een andere weg in moest slaan dan het eigenlijk zelf zou willen. Vanaf het stemmen in de voorbereidende VN-commissie voor het delingsplan uit 1947 tot op de dag van vandaag, hebben veilige en erkende grenzen voor een joodse staat steeds vooropgestaan in het Nederlandse beleid.⁷⁰ Hoewel de Nederlandse regering Israël relatief laat erkende (bijna twee jaar na de oprichting van de joodse staat), had de toen nog verzuilde Nederlandse maatschappij vanaf het begin affiniteit met Israël. De Nederlandse socialisten voelden zich bijna automatisch verbonden met socialistische zionisten en de protestanten voelden zich verbonden via het eerste testament en daarbij werd Israël voor hen een bedevaartsoord. Wereldwijd hadden katholieken minder met het zionisme, maar Nederlandse katholieken leefden met de herinnering dat zij vroeger een achtergestelde minderheid vormden, net als de joden. De twee groepen hadden tegelijkertijd gelijke rechten gekregen en het emancipatieproces creëerde een band. De affiniteit met Israël kwam ook terug in de regering die vanaf het begin een pro-Israëliësch beleid voerde.⁷¹

Na de Oktoberoorlog van 1973, waarbij Arabische staten onder leiding van Egypte en Syrië een oorlog met Israël uitvochten, kreeg Nederland door haar steun aan Israël te maken met een volledig olie-embargo van de Arabische olieproducerende landen. Europese partners lieten Nederland in de steek en sindsdien is het Nederlandse beleid meer gericht op het vermijden van Nederlandse kwetsbaarheid. Europa kon bescherming bieden zolang Nederland geen ander standpunt naar buiten bracht of zich op andere wijze onderscheidde van de Europese partners.⁷² Nederland moest om deze reden wel eens toegeven aan minder pro-Israëliëse standpunten dan het zelf zou willen. Zoals in 1980 nadat Israël heel Jeruzalem uitriep tot ondeelbare hoofdstad van Israël. Nederland stond voor een dilemma aangezien de Nederlandse ambassade in West-Jeruzalem huisde. De Nederlandse regering kwam onder

⁶⁹ HTK, 2005-2006, 29-11-2005, p. 1859.

⁷⁰ Frederik Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', *Internationale spectator* 12 (2008) 681.

⁷¹ Jan Dirk Snel, 'Nederland en de band met Israël', *Historisch Nieuwsblad* 5 (2008).

⁷² Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', 683.

druk te staan welke onhoudbaar werd toen de Veiligheidsraad van de VN een resolutie aannam waarin het besluit van Israël ten sterkste werd afgekeurd en waarin een beroep werd gedaan op de lidstaten waarvan de diplomatieke missies in Jeruzalem waren gevestigd, om zich daaruit terug te trekken. Hoewel Nederland hieraan gehoor gaf had de regering zonder deze druk van buitenaf hoogstwaarschijnlijk niet dit besluit genomen.⁷³ Een recentere voorbeeld is dat Nederland zich niet wist te onttrekken aan een unanieme EU-veroordeling van Israël voor het schenden van vrouwenrechten in 2007. Nederland stemde voor, terwijl Minister Verhagen aan de Kamer aangaf dat de resolutie nooit had mogen worden aangenomen.⁷⁴ Een ander voorbeeld uit 2007 is het verschil in mening over hoe er moest worden omgegaan met de gevormde eenheidsregering tussen Hamas en Fatah.⁷⁵ Nederland wilde geen contact met leden van Hamas, maar andere landen zoals Frankrijk, Spanje en Italië dachten daar anders over en wilden de eenheidsregering wel erkennen. De machtsgreep van Hamas in Gaza in juni 2007 loste dit probleem echter op aangezien de EU-landen, de VS en de VN sindsdien volledig achter de PLO en Abbas staan.⁷⁶ De Nederlandse regering laat zich sinds 1973 vooral leiden door de besluiten die genomen worden binnen de EU. Hoewel de regering af en toe moest afwijken van haar eigen standpunt, paste het Europese beleid over het algemeen nog binnen het Nederlandse beleid. Als een meerderheid van de Europese landen een beleid wilde voeren dat Israël of de Tweede Kamer tegen het zere been was, dan moest de Nederlandse regering laveren met als doel daarbij de schade zo beperkt mogelijk te houden.

Wat betreft de motie Van der Staaij met betrekking tot het verzoeken van de regering om de deelname van Hamas niet te respecteren, gaf de regering gehoor aan de Kamer. Minister Bot en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking Agnes van Ardenne-van der Hoeven gaven naar aanleiding van deze motie aan dat er via de Nederlandse Vertegenwoordiging in Ramallah bij de Palestijnse Autoriteit op zou worden aangedrongen Hamas uit te sluiten van deelname aan de parlementaire verkiezingen op 25 januari 2006. Daarnaast eisten zij dat de minister van Buitenlandse Zaken de verkiezingsdeelname van Hamas aan de orde zou stellen bij de eerstvolgende bijeenkomst van de Europese Raad met als inzet om in de verklaring van de Europese Raad een kritische passage over de verkiezingsdeelname van Hamas op te nemen. Minister-president Balkenende sprak tevens

⁷³ HTK, 1979-1980, 16300, nr. 1.

⁷⁴ Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', 682.

⁷⁵ Zie hoofdstuk drie.

⁷⁶ Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', 682.

met president Abbas over de positie van Hamas, waarbij de Palestijnse regeringsleider het belang benadrukte van deelname van Hamas in het politieke proces.⁷⁷ Abbas was niet in staat om de clans en *warlords* binnen Fatah bijeen te houden en hij geloofde dat samenwerking met Hamas noodzakelijk was om een eind te maken aan de wanorde in de Palestijnse Gebieden.⁷⁸ Balkenende stelde op zijn beurt dat geweld en politiek niet samengingen en dat Hamas – als het een plek in het politieke speelveld ambieerde – geweld moest afzweren, zich moest ontwapenen en Israël diende te erkennen.⁷⁹

Verwoede pogingen ten spijt lukte het de Tweede Kamer en de Nederlandse regering niet Hamas te weerhouden van deelname. De EU hield het overigens bij een herhaalde oproep af te zien van geweld, het bestaansrecht van Israël te erkennen en te ontwapenen. Zodoende nam Hamas op 25 januari 2006 ‘gewoon’ deel aan de parlementaire verkiezingen van de Palestijnse Gebieden. De partij boekte een grote overwinning door 74 van de in totaal 132 zetels binnen te slepen. De grootse verkiezingsoverwinning van Hamas kwam echter niet uit het niets. In 1993 kon de beweging, toen zes jaar oud, al rekenen op de steun van 30-40% van de Palestijnse bevolking. Voor wat betreft de deelname aan de verkiezingen had Hamas een ambivalente houding. Dit vanwege het feit dat de verkiezingen voortkwamen uit de Oslo-akkoorden van 1993 die de organisatie absoluut niet steunde en vanwege de verdenking dat Israël de verkiezingen zou manipuleren. Toen in 1996 de eerste parlementaire verkiezingen in de bezette gebieden zouden plaatsvinden, zag Hamas zich geconfronteerd met een dilemma: als zij mee zou doen steunde Hamas (indirect) het vredesproces, inclusief de Madrid- en Oslo-akkoorden tussen Israël en de PLO, waaruit deze verkiezingen voortkwamen. Daarnaast zou Hamas door deelname de legitimiteit van de PLO, haar grote tegenstander, vergroten. Daartegenover stond niet deelnemen gelijk aan het niet kunnen meehelpen opbouwen van een Palestijnse staat. Uiteindelijk besloot Hamas niet mee te doen en de presidentsverkiezingen van januari 2005 – gewonnen door Mahmoud Abbas – werden tevens geboycot. Hamas nam in januari en mei 2005 overigens wel deel aan de lokale verkiezingen. Fatah won hierbij 50 van de 84 gemeenten, tegenover 28 voor Hamas. De Europese Commissie toonde zich toen al bezorgd over het door Hamas behaalde resultaat.⁸⁰ In de aanloop naar de parlementsverkiezingen schonk de RAZEB dan ook in het bijzonder aandacht aan de verwachte verkiezingsoverwinning van Hamas en de houding van de EU ten opzichte van

⁷⁷ HTK, 2005-2006, 30300V, nr. 93.

⁷⁸ Sietse Bosgra en Paul Aarts, ‘Praten met Hamas’, *Internationale Spectator* 4 (2008) 233.

⁷⁹ HTK, 2005-2006, 30300V, nr. 93.

⁸⁰ Azzam Tamimi, *Hamas: a history from within* (Northampton 2007) 210-218.

Hamas en haar vertegenwoordigers.⁸¹

2.3 De reactie van de Nederlandse regering

Al vrij snel na de verkiezingen kwamen de EU alsmede het Kwartet met een duidelijke verklaring wat betreft de eisen aan Hamas: Hamas moest afzien van geweld, Israël erkennen en bestaande overeenkomsten respecteren. De toekomstige relatie met de nog te vormen PA-regering zou door de EU en het Kwartet in het licht van de Kwartet-principes worden beoordeeld.⁸² Minister Bot zei hierover: ‘Het standpunt van de Nederlandse regering is en blijft dat deze organisatie de wil om Israël te vernietigen en het uitvoeren van terroristische aanslagen moet afzweren alvorens in contact kan worden getreden.’⁸³ Wel wilde minister Bot eerst afwachten of deelname aan de regering Hamas wellicht bracht tot het afstoten van de gewapende tak, zoals de IRA in Noord-Ierland eerder had gedaan.⁸⁴ Daarnaast was de minister er tijdens zijn bezoek aan het Midden-Oosten op gewezen dat het programma van Fatah toentertijd extremer was dan dat van Hamas. Toen Fatah regeringsverantwoordelijkheid kreeg, paste het haar positie aan.⁸⁵ Het lijkt erop dat minister Bot Hamas niet op voorhand al wilde uitsluiten en dat hij de hoop had dat Hamas zou bijdraaien zodra het regeringsverantwoordelijkheid zou krijgen. Bots Europese collega’s binnen de RAZEB waren het eens met deze strategie. Ondanks deze getoonde bereidheid tot afwachting van Hamas’ mogelijk andere opstelling na de verkiezingsoverwinning, werd wederom benoemd dat de beweging hoe dan ook het geweld zou moeten afzweren, zou moeten ontwapenen en Israël moest erkennen.⁸⁶ Het gewenste resultaat bleef echter uit; Hamas toonde na aan de macht te zijn gekomen geen intentie haar handels- en zienswijze aan te passen, waarop de RAZEB de deur sloot voor diplomatieke contacten met de nieuwe, door Hamas geleide PA-regering.⁸⁷

Vanuit de Tweede Kamer kwam er weinig kritiek op het feit dat de regering weigerde om met Hamas te praten. Zoals bij de eerder genoemde motie Van der Staaij duidelijk werd, was een meerderheid van de Kamer tegen de deelname van Hamas aan de verkiezingen, en deze partijen waren dan ook geen voorstander van het aangaan van contacten met Hamas. Hoe zat het met de linkse partijen die tegen de motie hadden gestemd? De PvdA was gematigd en

⁸¹ HTK, 2004-2005, 21501-02, nr. 605.

⁸² HTK, 2005-2006, Aanslag, 1173.

⁸³ HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 668.

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 673.

⁸⁶ HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 667.

⁸⁷ HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 682.

stelde verder geen kritische vragen of eisen aan de regering, maar de SP en GroenLinks (respectievelijk 9 en 8 zetels) lieten wel van zich horen. Allereerst vond Farah Karimi van GroenLinks dat de Nederlandse regering niet kon zeggen dat zij niet wenste te praten met Hamas nadat Hamas de door Nederland gestimuleerde en eerlijk verlopen democratische verkiezingen had gewonnen.⁸⁸ De reactie van de regering hierop was duidelijk: het feit dat Hamas op democratische wijze was verkozen, betekende niet dat dit bewind op democratische wijze haar autoriteit wilde uitoefenen. Keer op keer wees de regering op de drie eisen: ‘op de eerste plaats is dat de erkenning van Israël, op de tweede plaats het afzweren van geweld en op de derde plaats het nakomen van verplichtingen en afspraken uit het verleden.’⁸⁹ De kritiek van GroenLinks bleef aanhouden. Dat bleek twee jaar later in 2008 toen Tineke Strik stelde dat zolang Nederland Hamas als wereldvreemde vijand bleef beschouwen, het veel lastiger was om concessies af te dwingen dan wanneer Nederland zich wel bereid toonde met Hamas te communiceren. De minister van Buitenlandse Zaken Maxime Verhagen (net als zijn voorganger Ben Bot lid van het CDA) gaf hierop aan dat Hamas nog steeds geen concessies had gedaan en dat zij nog niet voldeed aan de drie gestelde eisen. Hamas kon, met andere woorden, nog steeds niet gezien worden als gesprekspartner.⁹⁰ Harry van Bommel van de SP stelde het nog duidelijker dan zijn kamergenoten van GroenLinks. Volgens hem kon er zonder de betrokkenheid van Hamas geen oplossing komen. Hij stelde dat Hamas onderdeel is van het probleem en daarom ook altijd onderdeel moet zijn van de oplossing.⁹¹ Afgezien van de SP en GroenLinks kwam er nooit echt felle kritiek op het beleid van de regering jegens Hamas, en hoewel de SP vanaf februari 2007 maar liefst 25 zetels in de Kamer had en zich gesteund zag door GroenLinks met 7 zetels, kwam deze visie nooit in de buurt van een meerderheid in de Kamer.

Bovenstaande laat zien dat de regering op het gebied van dit onderwerp zowel door de Tweede Kamer als de EU niet echt werd uitgedaagd. Vanuit wetenschappelijke hoek kwam die uitdaging er wel. Zo concluderen Sietse Bosgra en Paul Aarts in hun artikel ‘Praten met Hamas’, dat het tijd is dat Nederland en de EU een grotere rol gaan spelen in het Midden-Oosten Vredesproces. Dit moet dan gebeuren via de volgende stappen: ‘1 de politieke afdeling van Hamas schrappen van de lijst van terroristische organisaties; 2 garanderen dat de financiële steun aan het Palestijnse bestuur niet zal worden stopgezet, als Hamas daarin wordt

⁸⁸ HTK, 2005-2006, 04-04-2006, p. 4192.

⁸⁹ Idem.

⁹⁰ HEK, 2007-2008, 22-04-2008, p. 1180.

⁹¹ HTK, 2007-2008, 07-11-2007, p. 1365.

opgenomen; en 3 een bemiddelende rol spelen bij het realiseren van het aanbod van Hamas tot een langdurig bestand met Israël, zodat er in alle rust over een vredesregeling kan worden onderhandeld.⁹² Charles Grant en Clara Marina O'Donnell richten zich in het artikel 'The EU should talk to Hamas' specifiek op de relatie tussen de EU en Hamas. Ze zijn het met Bogra en Aarts eens dat de EU met Hamas in gesprek moet gaan. Hoewel dit een bittere pil zou zijn voor de VS en Israël geloven ze dat de EU juist door met Hamas te praten, waardevol kan zijn. Het boycotten van Hamas is volgens hen onproductief gebleken.⁹³ De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid sluit zich hierbij aan in het rapport 'Dynamiek in islamitisch activisme': 'Het is voor het vredesproces en de toekomstige ontwikkeling van de regio onproductief Hamas uitsluitend als terroristische beweging te beschouwen.'⁹⁴ De Nederlandse regering legde het advies in gesprek te gaan met Hamas naast zich neer. De hoofdreden hiervoor is goed te illustreren middels het artikel van Fred Grünfeld: 'Zestig jaar Nederland-Israël, het Nederlandse buitenlandse beleid ten opzichte van Israël.' Volgens hem heeft dit beleid vijf constante doelen die onderling wel eens onverenigbaar kunnen zijn. De keuze wordt dan bepaald door de rangorde:

1. Veilige en erkende grenzen voor de (joodse) staat Israël;
2. Een levensvatbare staat voor de Palestijnen;
3. Daadwerkelijk steun aan en diplomatieke terughoudendheid voor Israël;
4. Nederlandse kwetsbaarheid vermijden via EU-rol;
5. Het Amerikaanse beleid niet doorkruisen.⁹⁵

De eerste twee punten zijn bepalend voor het handelen van Nederland ten aanzien van Hamas. Wanneer één en twee botsen, dan wordt er voorrang gegeven aan het eerste punt. Een Palestijnse staat mag dus niet ten koste gaan van het veilig voortbestaan van Israël. Hamas ontkent de staat Israël en wil deze vernietigen en Palestina bevrijden. Hoewel Nederland een levensvatbare staat voor de Palestijnse bevolking nastreeft, hebben veilige en erkende grenzen voor Israël altijd voorop gestaan. Dit was tevens de reden waarom Nederland de Palestijnse vrijheidsbeweging PLO pas erkende nadat Israël en de PLO elkaar in 1995 officieel hadden

⁹² Bosgra en Aarts, 'Praten met Hamas', 232-236.

⁹³ Charles Grant en Clara Marina O'Donnell, 'The EU should talk to Hamas', <http://www.cer.org.uk/insights/eu-should-talk-hamas> (24/09/2014)

⁹⁴ Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 'Dynamiek in islamitisch activisme', Amsterdam University Press (Amsterdam 2006)

⁹⁵ Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', 680-683.

erkend. Voor die tijd werd er in de Tweede Kamer veel gedebatteerd over het wel of niet aangaan van contacten met de PLO, zoals ook nu debatten plaatsvinden over Hamas.⁹⁶

Ook vanuit het buitenland werd benadrukt dat Nederland een manier moest vinden om met Hamas om te gaan. In een brief aan de Tweede Kamer van juni 2007 gaf minister van Buitenlandse Zaken Verhagen aan dat zijn Egyptische gesprekspartners stelden dat Hamas niet geheel zou verdwijnen, en dat het verstandig zou zijn wanneer de internationale gemeenschap een manier zou vinden om met deze partij om te gaan.⁹⁷ De Nederlandse regering beseftte ook dat Hamas een factor was die niet weg te denken was uit de Palestijnse Gebieden.⁹⁸ Toch was Verhagen keer op keer duidelijk over de houding van de Nederlandse regering tegenover het onderhouden van contacten met Hamas. De regering was niet van plan om met terroristische organisaties te overleggen, tenzij dit overleg gericht was op het beëindigen van het geweld en Hamas bereid was om de Kwartetvoorwaarden te accepteren.⁹⁹

Vanuit verschillende hoeken werd er dus gepleit voor contacten met Hamas, maar hoe stond Hamas daar zelf eigenlijk tegenover? Was dit überhaupt wel een optie? Over het algemeen gold de visie van Hamas ten opzichte van het Westen als vijandig. Net als in andere Palestijnse en Arabische kringen, hield Hamas het Westen, en dan vooral Groot-Brittannië, verantwoordelijk voor de joodse immigratie in de Britse Mandaatperiode, het terugtrekken in 1948 en het creëren van Israël. Daarnaast nam Hamas het Westen kwalijk, en dan vooral de VS, dat het Israël continue en onvoorwaardelijk steunde ten koste van de Palestijnse bevolking. Wanneer het gaat om de Palestijnse kwestie nam Hamas het Westen kwalijk dat het nooit serieuze druk had uitgeoefend op Israël om te voldoen aan de VN-resoluties die door het Westen zelf waren opgemaakt. Desondanks zag Hamas het Westen niet als vijand, de enige echte vijand was Israël.¹⁰⁰

Hamas had een iets vriendelijkere visie op Europa dan de Verenigde Staten. Dit kwam vooral vanwege het feit dat Europa er een andere beleidslijn op nahield dan de VS wanneer het ging om de rechten van de Palestijnse bevolking. Daarnaast zag Hamas Europa als een diversiteit aan machten waarbij zij zelf door verschillende landen binnen Europa anders gezien werd. Hamas heeft de lijnen naar Europa altijd open gehouden. Voor 2003 liet Hamas dan ook van zich horen op zowel collectief EU-niveau als bij de staten individueel. Dit

⁹⁶ Grünfeld, 'Zestig jaar Nederland-Israël', 680-683.

⁹⁷ HTK, 2006-2007, 21501-02, nr. 231.

⁹⁸ HTK, 2006-2007, 23432, nr. 235.

⁹⁹ HTK, 2008-2009, 13-11-2008, p. 1953.

¹⁰⁰ Hroub, *Hamas*, 105-107.

geschiedde middels Europese ambassades in het Midden-Oosten of door diplomaten op de Westbank en de Gazastrook. Na september 2003 veranderde dit echter. Aanvankelijk stond vanaf 2001 alleen de militaire tak van Hamas op de terreurlijst van de EU.¹⁰¹ Als onderdeel van het steunen van de ‘war on terror’ van de VS, besloot de EU in 2003 de gehele organisatie van Hamas op de lijst te zetten en Hamas zodoende te boycotten. Dit besluit van de EU zorgde ervoor dat zij zichzelf verwijderde van een eventuele effectieve rol in het Palestijns-Israëliësch conflict middels contacten met Hamas.¹⁰²

2.4 Conclusie

Toen Hamas eind januari 2006 de Palestijnse parlementsverkiezingen won, bracht dit de Nederlandse regering in een lastig parket. Waar de regering achter de verkiezingen had gestaan en de deelname van Hamas had gerespecteerd, moest deze nu omgaan met een eerlijke en democratische overwinning van een door de Nederlandse regering als terroristisch beschouwde organisatie. Hoewel er geen heldere verklaringen te vinden zijn met betrekking tot waarom de regering Hamas als terroristisch beschouwde, was ze wel heel duidelijk over het feit hoe ze om zou gaan met Hamas. De Nederlandse regering accepteerde Hamas niet als gesprekspartner aangezien ze de beweging als terroristisch beschouwde en hield vast aan de drie gestelde eisen: erkenning van Israël, het afzweren van geweld en het nakomen van verplichtingen en afspraken uit het verleden. Aangenomen wordt dat de regering de hoop had dat Hamas bij zou draaien zodra zij regeringsverantwoordelijkheid kreeg, net als de PLO en de IRA in Noord-Ierland eerder hadden gedaan. Hamas bleef echter bij haar standpunten en weigerde aan de drie eisen te voldoen. Een klein jaar na de verkiezingen voldeed Hamas nog niet aan de gestelde eisen, was er nog altijd geen eenheidsregering met Fatah gevormd, en was er zelfs een situatie ontstaan waarin een burgeroorlog dreigde uit te breken in de Palestijnse Gebieden.

¹⁰¹ Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen: De Raad van de Europese Unie, 28-12-2001, L344/83.

¹⁰² Hroub, *Hamas*, 113.

Hoofdstuk 3: Een terugkerend fenomeen: de Gaza-oorlogen na 2006

‘Nederland erkent het recht van Israël om zijn eigen burgers en grondgebied te beschermen tegen raketbeschietingen van Hamas vanuit de Gazastrook, met inachtneming van de grenzen die het oorlogsrecht hieraan stelt. Conform dit recht moeten de genomen maatregelen noodzakelijk en proportioneel zijn in relatie tot de dreiging die van de beschietingen vanuit de Gazastrook uitgaat. De Nederlandse regering verwacht van Israël dat het zich hieraan houdt.’ – Toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans.¹⁰³

3.1 Inleiding

Hamas wist, als eerste partij in de geschiedenis van de Palestijnse strijd voor de bevrijding van Palestina, Fatah voorbij te streven. De twee partijen voerden vanaf de beginjaren na de oprichting van Hamas een strijd. Hamas positioneerde zich als vijand van het vredesproces en Fatah stond juist achter het vredesproces. Arafat probeerde deze fragmentatie tegen te gaan door Hamas uit te nodigen deel te worden van de PLO, maar dit strandde op de eis van Hamas dat de beweging 40% van de zetels in alle PLO organisaties zou krijgen. De vijandige retoriek tussen de rivaliserende partijen nam toe en in 1992 waren de eerste schietgevechten een feit.¹⁰⁴

Na de verkiezingsoverwinning van Hamas groeide de kloof met Fatah steeds verder, tot het punt dat er zelfs gesproken kon worden van aartsvijanden.¹⁰⁵ De Gazastrook was na de verkiezingen onderhevig aan een grote mate van chaos en anarchie, een resultaat van het onvermogen van de Palestijnse politie – zelf verdeeld tussen twee partijen – om de chaos het hoofd te bieden.¹⁰⁶ Hoewel Hamas- en Fatah voormannen Ismail Haniyeh en Mahmoud Abbas spraken over het vormen van een eenheidsregering, vonden dagelijks botsingen plaats tussen aanhangers van beide partijen.¹⁰⁷ Koning Abdullah van Saoedi-Arabië nodigde Mahmoud Abbas (Fatah), Khalid Meshal en Ismail Haniyeh (Hamas) uit om op zes februari 2007 naar Mekka te komen. Hij beloofde een biljoen dollar voor de Palestijnse zaak in ruil voor een zo snel mogelijk einde aan het onderlinge geweld. Binnen 48 uur werd er een eenheidsregering gevormd die op 13 maart 2007 werd ingehuldigd.¹⁰⁸

Het Kwartet (EU, VN, VS en Rusland) zag het akkoord als een positieve eerste stap,

¹⁰³ HTK, 2013-2014, Aanhangsel, 2590.

¹⁰⁴ Pearlman, *Violence, Nonviolence and the Palestinian National Movement*, 119.

¹⁰⁵ Filiu, *Gaza a history*, 220.

¹⁰⁶ Idem, 286-288.

¹⁰⁷ Idem, 294.

¹⁰⁸ Filiu, *Gaza a history*, 300.

maar nam een afwachtende houding aan gezien het feit dat het akkoord geen expliciete aanvaarding van de Kwartetvoorwaarden bevatte. President Abbas had Hamas wel tot een aantal concessies weten te bewegen. De door de PLO gesloten akkoorden werden door de nieuwe eenheidsregering gerespecteerd en president Abbas kreeg de bevoegdheid om te onderhandelen met Israël. De EU en Nederland benadrukten, dat hoewel de signalen hoopvol stonden, voorzichtigheid was geboden in de omgang met de leden van de nieuwe regering. De contacten moesten te allen tijde in lijn zijn met de drie Kwartetvoorwaarden. Daarbij benadrukte Nederland nogmaals dat Hamas nog steeds op de EU-lijst van terroristische organisaties stond.¹⁰⁹

De woordvoerder van Hamas gaf aan dat de beweging bereid was een eenheidsregering te vormen met Fatah, maar niet wenste in te gaan op de door het Kwartet gestelde voorwaarden, die van enige naïviteit zouden getuigen. Immers, één van de voornaamste redenen waarom Hamas werd gekozen door de Palestijnse bevolking was vanwege het feit dat Hamas het bestaan van Israël ontkende.¹¹⁰ Begin oktober 2006 benadrukte Haniyeh nogmaals, ten overstaan van meer dan honderdduizend aanhangers in de Gazastrook, dat Hamas Israël nooit zou erkennen. Ook gaf hij aan – doelend op de Kwartetvoorwaarden – dat Hamas nooit zou toegeven aan overheden die de illegale bezetting accepteerden.¹¹¹ Het leiderschap van Hamas vond het oneerlijk dat na vorming van een eenheidsregering met Fatah, Westerse regeringen wel bereid waren te praten met ministers van Fatah, maar niet met die van Hamas. Hieruit blijkt dat Hamas wel degelijk openstond voor contacten met het Westen.¹¹² Daarnaast liet Hamas ook blijken pragmatisch te handelen. Hoewel zij zelf niet in contact wilde treden met Israël en het bestaansrecht zelfs ontkende, gaf zij president Abbas wel de bevoegdheid te onderhandelen met Israël.

De eenheidsregering van Fatah en Hamas hield drie maanden stand, waarna de vijandigheden tussen de twee Palestijnse facties dusdanig uit de hand liepen dat er gesproken kan worden van een burgeroorlog in Gaza. Hamas kwam uiteindelijk als winnaar uit de strijd. Halverwege juni 2007 ontsloeg president Abbas premier Haniyeh. Hamas had Fatah uit de Gazastrook verjaagd.¹¹³ Nu had Fatah de macht op de Westelijke Jordaanoever en Hamas in de Gazastrook. De droom van een verenigde Palestijnse staat leek met twee apart bestuurd

¹⁰⁹ HTK, 2006-2007, 23432, nr. 223.

¹¹⁰ Tamimi, *Hamas*, 248.

¹¹¹ *Idem*, 251.

¹¹² *Idem*, 262.

¹¹³ *Idem*, 264.

gebieden definitief uiteen te spatten.

Doordat Israël zich in 2005 eenzijdig had terugtrokken uit Gaza, had Hamas het daar – in tegenstelling tot de Palestijnse Autoriteit op de Westelijke Jordaanoever – volledig voor het zeggen. Ondanks de Israëlische afwezigheid in Gaza bleven beide partijen elkaar hartstochtelijk bestrijden. Er werden na 2006 drie oorlogen uitgevochten. De eerste oorlog duurde drie weken en vond plaats van 27 december 2008 tot 18 januari 2009. De tweede Gaza-oorlog vond plaats in november 2012 en duurde ‘slechts’ acht dagen. De derde, meest recente en tevens langstduurende oorlog was in de zomer van 2014 en hield zeven weken aan. De Gaza-oorlog lijkt daarmee een terugkerend fenomeen met keer op keer desastreuze gevolgen. In de eerste twee hoofdstukken is kennisgemaakt met Hamas en is de reactie van de Nederlandse regering op de verkiezingsoverwinning besproken. In dit hoofdstuk komt de reactie van de Nederlandse regering op de Gaza-oorlogen die plaatsvonden tussen 2008 en 2014 aan bod.

3.2 De positie van de Nederlandse regering tijdens de Gaza-oorlogen

Na de Oslo akkoorden in het midden van de jaren negentig begon Israël langzaam met het isoleren van de Gazastrook. Er kwam als het ware een veiligheidsgordel om de Gazastrook waardoor in- en uitreizen onmogelijk is, behalve voor personen die toestemming kregen van het Israëlische leger. Gedurende de Tweede Intifada van 2000 tot 2005 daalde het aantal toestemmingen flink.¹¹⁴ Vanaf het moment dat Israël aankondigde zich terug te trekken uit de Gazastrook, werd de grens tussen de Gazastrook en Israël een militair front met Hamas dat raketten afvuurde richting Israël, en forse Israëlische militaire vergeldingen als reactie daarop. Er was sprake van een vorm van asymmetrische oorlogsvoering waarbij Hamas met primitieve raketten en zelfmoordterroristen een oneindig veel sterkere militaire macht probeerde te bestrijden die er op haar beurt niet in slaagde de veiligheid van haar eigen burgers te garanderen en daarop met het gebruik van grootschalig geweld terugsloeg.¹¹⁵ Na de volledige terugtrekking van Israël uit Gaza liep het conflict drie keer zo uit de hand dat men kon spreken van een regelrechte oorlog. Er zijn verschillende lezingen over de oorzaken van deze oorlogen. Hieronder wordt gestreefd naar een zo neutraal mogelijke weergave van de gebeurtenissen, gevolgd door een bespreking van de reactie en de visie van de Nederlandse regering.

¹¹⁴ Camille Mansour, ‘Reflections on the War on Gaza’, *Journal of Palestine Studies* 38 (2009) 91.

¹¹⁵ Mansour, ‘Reflections on the War on Gaza’, 94.

In de tweede helft van 2008 liepen de spanningen rondom de Gazastrook geleidelijk op. Op 4 november 2008 ontdekte Israël een door Hamas gegraven tunnel op de grens met Israël. Er vonden gevechtshandelingen plaats waarbij vijf Hamasstrijders werden gedood. Hamas reageerde hier vanuit Gaza op met raketbeschietingen op Zuid-Israël; in de daaropvolgende weken werden honderden raketten en mortiergranaten afgevuurd op Israël die door Israël werden beantwoord met een militaire operatie beginnend op 27 december 2008.¹¹⁶ De militaire actie bestond in eerste instantie uit luchtaanvallen, gevolgd door een grondoffensief vanaf 3 januari.¹¹⁷

De Nederlandse regering stelde dat Israël het recht had zichzelf te verdedigen middels militair optreden. Dit optreden diende dan wel in overeenstemming te zijn met het internationale recht, proportioneel en noodzakelijk te zijn. Het maken van burgerslachtoffers diende te worden vermeden, conform het humanitair oorlogsrecht. Nederland verwachtte van alle strijdende partijen dat zij zich in het conflict gedroegen in overeenstemming met het oorlogsrecht. Er waren volgens de regering geen aanwijzingen dat Israël gericht burgers raakte. De doelstelling van operatie Cast Lead was volgens de Nederlandse regering om de terroristische infrastructuur van Hamas te treffen zodat toekomstige aanvallen op Israëlische burgers zouden kunnen worden voorkomen. De raketten van Hamas daarentegen, dienden volgens de Nederlandse regering geen militair doel, maar waren gericht tegen burgers in Israëlische steden.¹¹⁸

De regering beschouwde Israëls militaire acties sinds 27 december in de Gazastrook dus als reactie op Hamas' raketbeschietingen van burgerdoelen. In de Gazastrook, waar de situatie voor de militaire confrontatie al erbarmelijk was, dreigde inmiddels een humanitaire ramp. Nederland ondersteunde de diplomatieke inspanningen om de oorlog te beëindigen en meende dat er zo spoedig mogelijk een permanent staakt-het-vuren tussen Israël en Hamas moest worden bewerkstelligd, met als voornaamste doel het voorkomen van meer burgerslachtoffers. Dat bij de militaire acties toch burgerslachtoffers vielen, was volgens de Nederlandse regering mede het gevolg van de omstandigheid dat Hamas bewust militaire installaties en wapens positioneerde te midden van de Gazaanse burgers. De regering noemde echter geen andere redenen voor het feit dat er toch burgerslachtoffers vielen en benadrukte

¹¹⁶ Filiu, *Gaza a history*, 315-316.

¹¹⁷ United Nations General Assembly Human Rights Council Twelfth Session 'Human Rights in Palestine and other occupied Arab territories, Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict.' 25-09-2009: www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/12session/A-HRC-12-48.pdf (08-10-2015)

¹¹⁸ HTK, 2008-2009, Aanhangsel, 1187.

dat de indruk bestond dat Israëlische strijdkrachten zich wel degelijk beperkten tot de uitgesproken doelstelling, namelijk de uitschakeling van het militaire vermogen van Hamas met als doel de toekomstige aanvallen op Israëlische burgers te voorkomen.¹¹⁹ De Nederlandse regering noemde de Gaza-oorlog een ernstige crisis, een menselijk drama met aanzienlijk humanitair leed. Nederland vond het verschrikkelijk dat er zoveel burgerslachtoffers te betreuren waren, maar benadrukte nogmaals dat dit mede het gevolg was van het handelen van Hamas.¹²⁰

Een meerderheid in de kamer was het eens met het standpunt van de Nederlandse regering. Het CDA, de SGP, CU, PVV en de VVD (samen goed voor 80 zetels), legden de nadruk op het recht van zelfverdediging van Israël. De linkse partijen, inclusief de PvdA als regeringspartij, keken kritischer naar de reactie van Israël op de raketbeschietingen van Hamas. Zij stelden dat de reactie van Israël disproportioneel was.¹²¹ Daarnaast vroegen Harry van Bommel en Agnes Kant van de SP tijdens de Gaza-oorlog aan minister van Buitenlandse Zaken Verhagen, of hij hun mening deelde dat de internationale politieke boycot van Hamas op een mislukking was uitgelopen. Daarnaast vroegen ze of het niet nodig was met Hamas te onderhandelen over een oplossing voor de Palestijnse kwestie. De minister reageerde door aan te geven dat zolang Hamas niet aan de voorwaarden voldeed, er geen sprake kon zijn van onderhandelingen met deze terroristische organisatie. Doordat Hamas de onderhandelingen gericht op Palestijnse verzoening had beëindigd en doordat ze geweld gebruikte tegen Israël, onderstreepte de beweging niet bereid te zijn om bij te dragen aan het vredesproces, aldus de minister. De Nederlandse regering vond ook dat de verantwoordelijkheid van de oorlog primair bij Hamas lag aangezien zij, volgens de lezing van de regering, het bestand op 14 december 2008 publiekelijk had opgezegd en aansluitend overging op vuurgevechten aan de grens en het uitvoeren van raketbeschietingen.¹²²

Op 18 januari 2009 kwam er na drie weken een einde aan de oorlog. Aan Palestijnse kant vielen bijna 1400 doden en meer dan 5300 gewonden. Onder de slachtoffers bevonden zich veel vrouwen en kinderen. Naar schatting waren 20.000 Gazanen na de beëindiging van de militaire operatie dakloos geworden. Aan Israëlische zijde waren er vier doden en een dozijn gewonden te betreuren. Daarnaast waren negen militairen om het leven gekomen en

¹¹⁹ HTK, 2008-2009, 23432, nr. 266.

¹²⁰ HTK, 2008-2009, 23432, nr. 287.

¹²¹ Idem.

¹²² HTK, 2008-2009, Aanhangsel, 1186.

meer dan 100 militairen gewond geraakt.¹²³

Na een aantal relatief rustige jaren liepen de spanningen tussen de Gazastrook en Israël vanaf de zomer van 2012 weer op. Aanleiding hiervoor waren de aanhoudende raket- en morteraanvallen van Hamas en andere Palestijnse groeperingen richting Israëlisch grondgebied. De directe aanleiding voor de tweede Gaza-oorlog vond plaats op 10 november 2012, toen vanuit Gaza een antitankraket werd afgeschoten op een jeep van de IDF (Israëli Defence Forces), het Israëlische leger, die op patrouille was langs de grens met Gaza. Hierbij vielen vier gewonden. De IDF reageerde met luchtaanvallen op Gaza waarbij zes Palestijnse doden vielen. De daaropvolgende dagen werden gekenmerkt door een rakettenregen over en weer. Op 14 november startte Israël met de operatie ‘Pillar of Defense’. Israëls doelstellingen tijdens deze operatie waren het lamleggen van de militaire mogelijkheden van Hamas, het afschrikken van Hamas, en het terugbrengen van de rust in het Israëlisch gebied rondom Gaza.¹²⁴

De oorlog had dezelfde opzet als die van vier jaar eerder: raketbeschietingen van Hamas en andere militante groeperingen in Gaza op Israël, en militaire acties van Israël tegen doelen in Gaza. Net als in 2008/2009 riep de Nederlandse regering beide partijen op tot de-escalatie en erkende Nederland het recht van Israël om zijn burgers te beschermen binnen de grenzen die het internationale recht hieraan stelde.¹²⁵ Vanuit de EU was er angst voor een grondoorlog, maar zover kwam het uiteindelijk niet.¹²⁶

De Nederlandse regering legde de verantwoordelijkheid voor de militaire escalatie wederom bij Hamas. PvdA-minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans stelde: ‘Hamas heeft stelselmatig, op grote schaal en gedurende langere tijd raketten afgevuurd op Israël. Zo is Hamas de hoofdverantwoordelijke voor de reactie die daarop is gekomen. Laat dit duidelijk zijn. Dat er vervolgens onvoorstelbaar leed is uitgestort over de bevolking, leed dat wij niet willen, is dus echt in eerste instantie de schuld van Hamas.’¹²⁷ De partijen in de Kamer namen dezelfde posities in als tijdens de vorige Gaza-oorlog en de partijen die de nadruk legden op het recht van Israël zichzelf te verdedigen hadden nog steeds een

¹²³ ‘Gaza Strip’ www.btselem.org/gaza_strip/castlead_operation (22-09-2015)

¹²⁴ Eitan Shamir, ‘Operation pillar of defense: An initial strategic and military assessment’, *BESA Center Perspectives Paper 4* (2012) 1-3 en ‘Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the implementation of Human Rights Council resolutions S-9/1 and S-12/1’ http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.35.Add.1_AV.pdf (23/09/2015)

¹²⁵ HTK, 2012-2013, 23432, nr. 337.

¹²⁶ HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1196.

¹²⁷ HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.

meerderheid in de kamer. Het enige verschil was dat er een andere coalitie regeerde: de VVD en de PvdA vormden samen Rutte II. Net als bij de vorige oorlog toonden alle partijen in de Kamer betrokkenheid bij de slachtoffers en dan vooral bij de enorme verliezen in de Gazastrook. De rechtse partijen legden de verantwoordelijkheid hiervoor primair bij Hamas. GroenLinks en de SP stelden daar tegenover dat Israël disproportioneel reageerde op de raketbeschietingen vanuit Gaza. De PvdA sloot zich hierbij aan, maar richtte zich net als D66 meer op een duurzame oplossing in plaats van op de schuldvraag.¹²⁸

Op 21 november 2012 kwam een einde aan de acht dagen durende oorlog rond de Gazastrook. De oorlog kostte aan zes Israëliërs en naar schatting 174 Palestijnen het leven. Daarnaast vielen er aan Israëlische zijde ruim 200 gewonden terwijl aan Palestijnse zijde minimaal – op basis van verschillende bronnen wier schattingen vrij ver uit elkaar lagen – 1000 gewonden te betreuren waren.¹²⁹

In april 2014 verliep de negen maanden eerder gestelde deadline van de vredesonderhandelingen tussen Israël en de PLO onder leiding van de Amerikanen. Kort daarna kwamen Fatah en Hamas overeen dat er binnen vijf weken een technocratische regering zou worden gevormd, en dat na minimaal zes maanden verkiezingen zouden worden gehouden in de Palestijnse Gebieden. De technocratische regering onder leiding van president Abbas zou volgens het akkoord de Kwartetbeginselen onderschrijven. Hamas maakte geen deel uit van de overgangsregering. Hoewel de Nederlandse regering verwachtte dat het een langdurig en complex proces zou worden, leek deze verzoeningspoging volgens haar serieuzer dan eerdere pogingen aangezien aan beide zijden stappen werden gezet tot implementatie van het akkoord. Het kabinet wilde de nieuwe regering een kans geven. In de uiteindelijke beoordeling van de nieuw gevormde regering waren de Kwartetbeginselen leidend.¹³⁰

Nadat Fatah en Hamas in april 2014 een eenheidsregering vormden en de onderhandelingen tussen Israël en de PLO werden opgeschort, escaleerde het Palestijns-Israëliësch conflict in juli 2014. De spanningen op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza liepen hoog op na de ontvoering en de moord op drie Israëlische tieners (waarbij de

¹²⁸ HTK, 2012-2013, 23432, nr. 341 en HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.

¹²⁹ 'Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the implementation of Human Rights Council resolutions S-9/1 and S-12/1. Human rights situation in Palestine and other occupied Arab territories.' 06-03-2013

http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.35.Add.1_AV.pdf (08-10-2015)

¹³⁰ HTK, 2013-2014, 23432, nr. 373.

Israëlische regering er onmiddellijk vanuit ging dat Hamas er achter zat) en de moord door joodse extremisten op een Palestijnse jongen. Hamas begon als reactie op het laatste met raketbeschietingen richting Israël. Deze werden door Israël beantwoord met de lancering van de militaire operatie 'Protective Edge'.¹³¹ De regering was wederom bezorgd over de escalatie en riep beide partijen op het geweld te stoppen en op zoek te gaan naar een politieke oplossing. De Nederlandse regering erkende in deze, zoals altijd, het recht van Israël om zijn burgers te beschermen tegen raketbeschietingen, maar dan wel met inachtneming van de grenzen die het internationale recht hieraan stelde. Nederland vond dat de vicieuze cirkel van geweld doorbroken moest worden zodat er niet nog meer onschuldige slachtoffers zouden vallen.¹³²

De militaire operatie van Israël begon op 8 juli met luchtaanvallen, gevolgd door een grondoffensief op 17 juli. Tijdens de grondoperatie liep het dodental in de Gazastrook snel op, terwijl in Israël het dagelijks leven werd ontregeld door de voortdurende raketbeschietingen vanuit de strook. Hoewel het merendeel van de afgeschoten raketten werd onderschept door het 'Iron Dome' raketafweersysteem, vielen er toch met enige regelmaat raketten in bewoond gebied en kwamen er granaatscherven neer die vooral materiële schade aanrichtten, maar die ook een aantal doden en gewonden als gevolg hadden.¹³³ De Nederlandse regering toonde zich zeer bezorgd over verdere escalatie. Zij deed een oproep aan Hamas en andere groeperingen om de beschietingen richting Israël te staken en het tunnelnetwerk naar Israëliisch grondgebied op te geven en te laten ontmantelen. Daarnaast veroordeelde het kabinet de inzet van burgers als menselijk schild en het plaatsen of opslaan van wapens in scholen. Hoewel de Nederlandse regering, wederom, het recht van Israël erkende om zichzelf te verdedigen tegen bovenstaande, riep het Israël tevens op om uiterst terughoudend te reageren. De regering wilde zo snel mogelijk een staakt-het-vuren gevolgd door een hervatting van de vredesonderhandelingen. Dit was volgens het kabinet de enige manier om tot een duurzame en vreedzame oplossing te komen van het conflict.¹³⁴

Volgens de regering zat de burgerbevolking in Gaza klem tussen onverantwoordelijk handelen van Hamas en een stevige militaire reactie van Israëlische zijde. Hamas stelde haar eigen burgers bloot aan geweld door bijvoorbeeld huizen en woonwijken te gebruiken als

¹³¹ Israel and Occupied Palestinian Territories, Amnesty International report 2014/15: <http://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/israel-and-occupied-palestinian-territories/report-israel-and-occupied-palestinian-territories/> (08-10-2015)

¹³² HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1399.

¹³³ Israel and Occupied Palestinian Territories, Amnesty International report 2014/15.

¹³⁴ HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1401.

opslagplaats voor wapens en als lanceerlocatie voor raketten, alsook voor ander militair gebruik. Daarnaast riepen Hamasleiders de burgers in Gaza op om geen gehoor te geven aan de oproepen van Israël om hun huizen te verlaten bij de aankondiging van een aanval.¹³⁵ De regering stelde dat beide partijen verantwoordelijk waren voor de spanningen die opliepen na de ontvoering en moord op drie Israëlische tieners en een Palestijnse jongen. Tegelijkertijd stelde de regering dat de doelbewuste intensivering van de raketbeschietingen van Hamas op Israël ertoe had geleid dat Israël militaire operatie ‘Protective Edge’ was gestart.¹³⁶ Dat het uiteindelijk tot een oorlog kwam, was volgens de Nederlandse regering dus te wijten aan Hamas.

De SGP, CU en de PVV waren zeer stellig in hun oordeel over de oorlog: ze stonden pal achter Israël. Het CDA en de VVD benadrukten zoals tijdens de voorgaande oorlogen het recht van Israël om zichzelf te verdedigen. Wederom stond een meerderheid van de Kamer achter Israël. D66 veroordeelde het geweld van beide zijden en stelde ook dat Israël het recht had zichzelf te verdedigen, maar vroeg zich af of dit nu wel proportioneel gebeurde. De PvdA, nog steeds regeringspartij, uitte kritiek op het feit dat de regering de acties van Israël niet bekritiseerde. De SP sloot zich hierbij aan en vond dat de regering de buitenproportionele reactie van Israël moest veroordelen net zoals zij de acties van Hamas veroordeelde. GroenLinks noemde de reactie van Israël eveneens disproportioneel. De regering bleef echter bij haar standpunt.¹³⁷

Op 26 augustus werd er een definitief staakt-het-vuren gesloten. Daarmee kwam er een einde aan de langste en meest destructieve Gaza-oorlog ooit. 2131 Palestijnen waarvan 1473 burgers hadden de dood gevonden. Aan Israëlische zijde waren 71 dodelijke slachtoffers te betreuren, waarvan 66 militairen. 108.000 mensen in Gaza waren als gevolg van de oorlog dakloos geworden.¹³⁸

Wat opvalt is dat er door de Nederlandse regering en de Tweede Kamer weinig aandacht werd besteed aan de achterliggende redenen van de oorlogen. Er werd vooral gesproken over de escalaties van dat moment. Wanneer er gesproken werd over de oorzaken dan werden deze gezocht in een recent verleden. Dit is opvallend aangezien het conflict een lange geschiedenis kent waarbij de oorzaken van escalatie vaak diep geworteld zitten. Tijdens

¹³⁵ HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1404.

¹³⁶ Idem.

¹³⁷ HTK, 2013-2014, 23432, nr. 385 en HTK, 2013-2014, 26954.

¹³⁸ OCHA, ‘Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency Situation Report (as of 4 September 2014, 08:00 hrs)’: https://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_sitrep_04_09_2014.pdf (08-10-2015)

de oorlogen besteedden alleen de linkse partijen enige aandacht aan de diepere oorzaken dan enkel aan de directe aanleiding van de oorlogen. De SP liep hierin voorop en ook de PvdA besteedde hier aandacht aan. De regering deed dit echter niet, iets wat de SP de regering eerder – na de oorlog van eind 2008 begin 2009 – ook al verweet.¹³⁹ Harry van Bommel van de SP stelde toen:

‘Om de situatie in Gaza goed te begrijpen, moeten wij terug in de tijd. Het kabinet gaat terug tot 4 november 2008, toen Israël een tunnel van Hamas naar Israël ontdekte. Israël opende het gevecht en doodde daarbij zes Palestijnen. Volgens de VN-rapporteur voor mensenrechten in de Palestijnse Gebieden, Richard Falk, moeten wij verder terug in de tijd. Hij wijst op het feit dat Israël afspraken niet nakwam om de levensomstandigheden in Gaza tijdens het bestand te verbeteren. Eigenlijk moet je nog verder terug.’¹⁴⁰

Van Bommel ging verder terug in de tijd en dan met name naar het jaar 1967, het jaar dat volgens hem de illegale bezetting begon. Na de terugtrekking van Israël uit de Gazastrook in 2005 is Gaza officieel niet meer bezet maar door de omsingeling wel veranderd in een soort openluchtgevangenis, stelde Van Bommel. Ook regeringspartij PvdA sprak van een ‘soort openluchtgevangenis’. Maar PvdA-Kamerlid Luuk Blom stelde tegelijkertijd: ‘Hoewel het begrijpelijk is dat sommige Palestijnen inmiddels in hun uitzichtloze situatie de wanhoop nabij zijn, moet deze vorm van geweld door Hamas worden veroordeeld.’¹⁴¹ De PvdA veroordeelde het geweld van Hamas dus wel degelijk, maar liet ook enig begrip doorklinken.

De SP ging niet alleen terug in de tijd, maar zocht ook een andere oorzaak voor de oorlog van 2008/2009. De partij wees op de analyse dat het moment van de inval van het Israëlische leger in Gaza alles te maken had met de Israëlische verkiezingen die op 10 februari 2009 op de planning stonden. Was de oorlog wel zo onverwacht of was deze in de zes voorafgaande maanden gepland en voorbereid?¹⁴² De Nederlandse regering bleef bij de focus op de recente gebeurtenissen en de directe aanleiding.

Tijdens de twee daaropvolgende oorlogen waren het wederom de SP en de PvdA die een diepere oorzaak zochten dan alleen de escalatie op dat moment. Zo stelde Désirée Bonis van de PvdA dat haar partij de bewapening niet goedpraatte, maar dat het één soms het gevolg van het ander is: ‘Het gaat om mensen die zich heel erg lang onderdrukt hebben gevoeld en

¹³⁹ HTK, 2008-2009, 23432, nr. 287.

¹⁴⁰ Idem.

¹⁴¹ Idem.

¹⁴² Idem.

die daarom naar tactieken en methodes grijpen die voor ons allemaal gevaarlijk zijn.¹⁴³ De SP-fractie sloot zich hier bij aan. De fractie was van mening dat de geweldsescalaties zouden blijven bestaan zolang Israël Palestijns gebied zou blijven bezetten. De reactie van de regering hierop is keer op keer hetzelfde en weinig verhullend: de regering vond dat Israël en de Palestijnen naar de onderhandelingstafel moesten terugkeren om een finaal akkoord te sluiten over een tweestatenoplossing.¹⁴⁴

De SP-fractie noemde de blokkade van Gaza de fundamentele oorzaak van de escalatie van het geweld tussen Israël en de gewapende groepen in Gaza. De regering wilde zo ver niet gaan, maar gaf wel aan dat ze pleitte voor opening van de grenzen van de Gazastrook met inachtneming van de legitieme veiligheidszorgen van Israël.¹⁴⁵ De Nederlandse regering stond wat betreft de gesloten grenzen van Gaza voor een dilemma. Ze vond tegemoetkoming van de noden van de burgers in Gaza belangrijk, maar daarvoor moesten de grenzen open zodat de humanitaire en commerciële goederenstroom op gang kon komen. Dit betekende echter ook een kans op wapensmokkel en herbewapening.¹⁴⁶ De regering hechtte veel waarde aan de verbetering van de situatie in Gaza en niet alleen om humanitaire redenen, maar ook omdat de slechte omstandigheden de terroristen voedden.¹⁴⁷ De regering zette zich dan ook intensief in voor de opening van de grensovergangen. Minister Verhagen stelde in 2009 al dat een goed functionerende grensovergang tussen Egypte en Gaza van essentieel belang was voor de bevolking van Gaza. Met goed functionerend bedoelde hij een normaal verkeer van personen en goederen met tegelijkertijd een effectieve controle op wapensmokkel.¹⁴⁸ Daarnaast spande de Nederlandse regering zich zowel zelf als via de EU in om Israël te bewegen de grensovergangen open te stellen.¹⁴⁹ Zowel bij de Egyptische als de Israëlische autoriteiten werd er vanuit Nederland aangedrongen op verruiming van de opening van de grenzen en versoepeling van de import- en exportrestricties. Nederland erkende de Israëlische veiligheidsbehoeften en probeerde dit tegemoet te komen door een containerscanner voor de grensovergang Kerem Shalom te financieren.¹⁵⁰

De Nederlandse regering stemde haar beslissingen af met de EU-partners, ministers

¹⁴³ HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.

¹⁴⁴ HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1404.

¹⁴⁵ HTK, 2013-2014, 23432, nr. 385.

¹⁴⁶ HTK, 2008-2009, 03-02-2009, p. 4120

¹⁴⁷ HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.

¹⁴⁸ HTK, 2008-2009, 23432, nr. 287.

¹⁴⁹ HTK, 2007-2008, 23432, nr. 253.

¹⁵⁰ HTK, 2013-2014, 23432, nr. 385.

noemden Nederland en de EU vaak in één adem. Vaak werd er zelfs alleen gesproken over de EU. Zo sprak minister Timmermans bijvoorbeeld het belang uit van het samen optrekken: ‘De-escalatie van de huidige crisis is de hoogste prioriteit van de EU. De EU heeft alle partijen in de regio opgeroepen bij te dragen aan een onmiddellijk staakt-het-vuren. Het is belangrijk dat de EU gezamenlijk optrekt om bij partners de juiste boodschappen af te geven.’¹⁵¹ Daarnaast zei hij in 2012: ‘Wij zullen zien welk standpunt we maandag namens de Europese Unie kunnen innemen om dit doel zo goed mogelijk te bereiken.’¹⁵²

3.3 Conclusie

Na de verkiezingsoverwinning van Hamas, de burgeroorlog die daarop volgde en het vertrek van Fatah uit Gaza, kreeg Hamas de volledige macht over de Gazastrook. In zes jaar tijd vonden er maar liefst drie Gaza-oorlogen plaats waarbij Hamas en Israël elkaar bestookten met raketten en zelfs twee grondonderlogen uitvochten. De Nederlandse regering reageerde hetzelfde op alle drie oorlogen: zij stelde dat Israël het recht had zichzelf te verdedigen middels militair optreden, maar voegde hier aan toe dat dit optreden wel in overeenstemming diende te zijn met het internationale recht. Daarbij moest het optreden proportioneel en noodzakelijk zijn. Het maken van burgerslachtoffers diende te worden vermeden, conform het humanitair oorlogsrecht. Hoewel uit rapporten over de oorlogen blijkt dat bovenstaande niet altijd het geval was, bleef de Nederlandse regering Israël steunen en legde de regering de verantwoordelijkheid voor de oorlogen primair bij Hamas. Zij stelde dat de oorlogen veroorzaakt werden door de steeds weer aanhoudende rakettenaanvallen van Hamas en andere groeperingen op Israël. Het is opvallend dat zelfs tijdens de meest destructieve oorlog, de Nederlandse regering pal achter Israël bleef staan zonder zich daarbij echt kritisch uit te laten over Israël. Ze beschouwde Hamas als terroristische organisatie en schoof de ‘schuld’ in Hamas’ schoenen. De Nederlandse regering koos partij voor Israël, hechtte belang aan de joodse staat en sprak daarvoor duidelijk haar steun uit. De regering werd daarbij gesteund door een meerderheid in de Tweede Kamer. Hoewel een minderheid in de Kamer wel degelijk kritische noten kraakte bleef de regering bij haar standpunt.

¹⁵¹ HTK, 2013-2014, Aanhangsel, 2590.

¹⁵² HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.

Conclusie

Het Palestijns-Israëliisch conflict werd voor een nieuwe uitdaging gesteld toen Hamas eind januari 2006 de vrije en eerlijk gehouden parlementaire democratische verkiezingen won in de Palestijnse Gebieden. Hoewel Nederland na de dood van Yasser Arafat en de plannen voor de terugtrekking van Israël uit de Gazastrook nog positief was over het Midden-Oosten Vredesproces, liep het heel anders. Het leek allemaal zo mooi toen er vrije, eerlijke, democratische parlementsverkiezingen gepland stonden in het Midden-Oosten, maar de uitkomst en de gevolgen van de verkiezingen bleken, vooral voor de bevolking van Gaza, desastreus. Voordat de verkiezingen plaatsvonden probeerde de Nederlandse regering na druk vanuit de Kamer, de deelname van Hamas nog via president Abbas te voorkomen. De uitslag van de verkiezingen kwam dan ook niet als een verrassing, Nederland had zich hier al op voorbereid, en zag zich nu geconfronteerd met een dilemma: Hamas was een terroristische organisatie die door de bevolking van de Palestijnse Gebieden met een ruime meerderheid was gekozen. Dit hield in dat Hamas, weliswaar samen met één of meerdere partijen, de Palestijnse bevolking zou vertegenwoordigen, zowel in binnen- als buitenland.

Hamas werd door Nederland, de EU en het Kwartet beschouwd als een terroristische organisatie, maar voor de Palestijnse bevolking stond Hamas voor verandering en de hoop op een nieuwe toekomst. Sinds haar oprichting heeft Hamas laten zien dat het een sterk sociaal bewustzijn heeft. Middels een diepgeworteld netwerk van sociale organisaties en liefdadigheidsinstellingen maakte Hamas zich vooral zeer populair onder de armen. Met haar radicale houding ten opzichte van Israël won de organisatie ook steeds meer steun van de bevolking. De leden van Hamas waren in de beginjaren van de organisatie meer vrijheidsstrijders dan terroristen, maar langzaam maar zeker ontwikkelde Hamas zich steeds meer tot een terroristische organisatie middels het gebruik van moorden, ontvoeringen en bombardementen. Hoewel Hamas in 2006 inmiddels een lange historie kende van politiek geweld tegen zowel aanhangers van Fatah, Israëlische burgers en Israëlische militairen, had een groeiend deel van de bevolking van de Palestijnse Gebieden vertrouwen in de beweging. Vooral in de Gazastrook was Hamas populair en na de verkiezingsoverwinning en de burgeroorlog met Fatah, had het de volledige macht over de Gazastrook. Er volgden drie oorlogen met Israël, waarbij het leed voor de bevolking van Gaza keer op keer aanzienlijk was.

Nederland is zeer betrokken bij Israël en de Palestijnse Gebieden. Of het nu om de

Kamerleden of de regering gaat, er wordt veel tijd en aandacht besteed aan de regio middels bezoeken, debatten, statements en schriftelijke vragen. Nederland toonde zich met name erg betrokken bij de humanitaire situatie in de Gazastrook en zocht keer op keer manieren om de burgers te ondersteunen. Hoewel de ellende werd veroorzaakt door het conflict tussen Hamas en Israël, had de regering moeite met het veroordelen van Israël, ondanks een linkse minderheid in de Kamer die hier voorstander van was. Maar voor de regering, die zich gesteund wist door een Kamermeerderheid en een zekere mate van consensus binnen de EU omtrent de kwestie, bleef Hamas eindverantwoordelijke voor alle drie Gaza-oorlogen. Op deze manier kon de regering zich steeds opnieuw onder een veroordelend woord over Israël uitpraten. Hamas was immers steeds begonnen met aanhoudende raketaanvallen vanuit Gaza richting Israël en Israël had op haar beurt het recht zich, weliswaar proportioneel en volgens het oorlogsrecht, te verdedigen, aldus de regering. De reactie van Nederland op de verkiezingsoverwinning en de Gaza-oorlogen werd vooral bepaald door de visie die de Nederlandse regering had op Hamas en door het belang dat Nederland hechtte aan het bestaan en de veiligheid van de Israëlische staat. Nederland zag Hamas als een terroristische organisatie die de veiligheid van Israël in gevaar brengt en dit was onacceptabel. Hoewel Hamas sinds haar oprichting steeds pragmatischer en flexibeler wordt, staan de drie eisen van Nederland, de EU en het Kwartet tot op de dag van vandaag nog steeds overeind. Nederland kijkt niet naar wat Hamas betekent voor de eigen bevolking, maar hoe Hamas handelt ten opzichte van Israël en in hoeverre Hamas de veiligheid van Israël in gevaar brengt.

Nederland was direct na de verkiezingen meteen duidelijk over hoe het om zou gaan met Hamas. Voordat er ook maar enig contact met leden van Hamas zou kunnen plaatsvinden moest Hamas eerst voldoen aan de drie gestelde voorwaarden: de erkenning van Israël, de erkenning van eerdere overeenkomsten gesloten door Israël en de PLO en het afzweren van geweld. In het eerste jaar na de verkiezingsoverwinning bestond bij Nederland nog de hoop dat Hamas bij zou draaien door het feit dat zij nu regeringsverantwoordelijkheid moest dragen, maar negen jaar later vinden er nog steeds geen officiële contacten tussen Hamas en de Nederlandse regering plaats. Het boycotten van Hamas is in die zin onproductief gebleken, dat de Gazastrook nog steeds in ellende leeft en er geen vooruitgang is geboekt sinds 2006. De Westerse partijen zullen op zoek moeten gaan naar een andere oplossing als zij een alomvattend vredesakkoord willen bereiken in het Midden-Oosten Vredesproces. Hamas is dé partij in de Gazastrook en gezien het feit dat zij zo diepgeworteld zit in de maatschappij, zal

hier niet snel verandering in komen.

Epiloog

Ruim negen jaar na de overweldigende verkiezingsoverwinning, is Hamas vandaag de dag nog steeds de leidende partij in de Gazastrook, wat een jaar na de grootste van de drie oorlogen, nog steeds in puin ligt. De internationale gemeenschap is terughoudend in het meewerken aan de wederopbouw uit angst voor een nieuwe oorlog. De Nederlandse regering, de EU en het Kwartet houden zich na al die jaren nog steeds vast aan de drie gestelde eisen. Het boycotten van Hamas totdat zij aan deze eisen heeft voldaan, heeft vooralsnog niet de weg vrijgemaakt voor een oplossing voor het conflict in het Midden-Oosten. Wat is dan wel nodig?

Hamas vertegenwoordigt in Gaza ruim 1,8 miljoen Palestijnen. De vraag is of zo'n belangrijke partij te negeren is. De meningen hierover lopen uiteen. Zoals Jeroen Gunning stelt in zijn artikel 'Peace with Hamas? The transforming potential of political participation': 'The two underlying questions have been whether it is possible to make peace without Hamas, or, conversely, whether it is feasible to include Hamas in a peace settlement.'¹⁵³

Sociale wetenschappers die Hamas bestuderen als politieke organisatie, hebben de neiging om op basis van analyses van het gedrag van Hamas in het verleden, te stellen dat de neiging van Hamas naar pragmatisme, in principe een vredesovereenkomst mogelijk maakt.¹⁵⁴ Shaul Mishal en Avraham Sela stellen dat Hamas niet voldoet aan het beeld wat de wereld van haar heeft, namelijk dat het een monolithische organisatie is met een fanatieke visie en onveranderlijke fundamentalistische principes waar zij star aan vasthoudt. Ze stellen dat Hamas heeft aangetoond dat zij haar beleid baseert op een kosten-baten analyse.¹⁵⁵ Wanneer het Hamas dus voldoende oplevert, zal zij bereid zijn mee te werken.

Khaled Hroub stelt dat het erg lastig is en waarschijnlijk onmogelijk om Hamas te vernietigen omdat zij zo diep geworteld zit in de Palestijnse samenleving. Hoeveel leiders en leden er ook zullen wegvallen, Hamas zal zich altijd opnieuw opbouwen zolang een deel van de Palestijnse bevolking gelooft dat hen onrecht wordt aangedaan.¹⁵⁶ Ook Gunning stelt dat 'Hamas is here to stay.' Volgens Gunning moeten de internationale gemeenschap, Israël en

¹⁵³ Jeroen Gunning, 'Peace with Hamas? The transforming potential of political participation', *International Affairs* 2 (2004) 233.

¹⁵⁴ Idem.

¹⁵⁵ Mishal, *Palestinian Hamas*, 169-171.

¹⁵⁶ Hroub, *Hamas*, 234.

Fatah een manier zien te vinden om met Hamas om te gaan als een centrale politieke speler.¹⁵⁷ Gunning stelt dat Hamas heeft laten zien dat het de verwachtingen ten aanzien van een van de kerndoelen, het creëren van een islamitische staat, omlaag heeft gesteld. Daarnaast was Hamas aan het begin van de 21ste eeuw al op zoek naar een pragmatische weg uit de absolute drang voor de bevrijding van het gehele gebied Palestina. De oude politieke cultuur van Hamas met haar absolute eisen heeft ruimte gemaakt voor een politieke cultuur die het delen van macht accepteert waar noodzakelijk.¹⁵⁸ Professor Daniel Byman stelt dat het een risico is om een deal te sluiten met Hamas, omdat het dan lijkt alsof geweld beloond wordt. In zijn artikel ‘How to handle Hamas’ geeft hij aan geen voorstander te zijn van contacten met Hamas, maar hij geeft ook aan dat ‘Hamas is here to stay’ en dat er om die reden wel op zoek moeten worden gegaan naar een deal.¹⁵⁹ Professor Robert Pastor reageert in zijn stuk ‘Talking to Hamas’ op de stelling van Byman. Pastor bekijkt de casus van een andere kant, en is iets positiever over het aangaan van gesprekken met Hamas. Hij vindt dat Israël, de Verenigde Staten en de Verenigde Naties concessies moeten doen en open moeten staan voor een deal met Hamas.¹⁶⁰

Andere onderzoekers en wetenschappers zijn minder te spreken over het aangaan van contacten met Hamas. John Darby stelt dat Hamas het vredesproces met geweld ten gronde wil richten en dat zij ideologisch gezien niet in staat zijn tot een compromis. Marie-Joelle Zahar stelt dat Hamas nooit Israëls bestaansrecht kan accepteren, omdat vrede met Israël haar eigen bestaansrecht zou ondermijnen.¹⁶¹ Alfred Pijpers is in zijn artikel ‘Vrede in Palestina – Confrontatie met Iran? Wenken voor de Europese Unie’ nog duidelijker: ‘Blijf Hamas boycotten.’¹⁶²

Pijpers geeft toe dat voor een succesrijk vredesproces, eendracht in de Palestijnse gelederen van groot belang is, maar dat het een vergissing zou zijn om Hamas bij dit proces te betrekken zolang zij niet voldoet aan de Kwarteteisen. De pragmatische geluiden van Hamas-politici moeten serieus worden genomen en kunnen gebruikt worden om te bepalen hoe serieus de partij is, maar hier moet zeer voorzichtig mee worden omgaan, aldus Pijpers. Daarnaast stelt hij dat het boycotten van Hamas effectief is gebleken en niet heeft geleid tot radicalisering van de partij en dat mede onder internationale druk en de aanleg van de

¹⁵⁷ Gunning, *Hamas in Politics*, 2-3.

¹⁵⁸ Gunning, ‘Peace with Hamas’, 253.

¹⁵⁹ Byman, ‘How to handle Hamas’, 62.

¹⁶⁰ Robert Pastor, ‘Talking to Hamas’, *Foreign Affairs* 1 (2011) 196-197.

¹⁶¹ Gunning, ‘Peace with Hamas’, 234.

¹⁶² Pijpers, ‘Vrede in Palestina’, 23-25.

scheidingsmuur tussen Israël en de Palestijnse Gebieden, de zelfmoordaanslagen zijn verminderd, en dat Hamas-leiders meer pragmatische geluiden lieten horen. Hier moet wel bij vermeld worden dat het artikel dateert uit 2009 en er op het moment van schrijven dus pas één Gaza-oorlog had plaatsgevonden. Pijpers stond achter de militaire operatie Cast Lead van Israël in de Gazastrook, aangezien dit had geleid tot verzwakking van Hamas. Mede dankzij die oorlog en het feit dat het Westen Hamas boycotte, was Hamas volgens Pijpers ‘militair machteloos, economisch bankroet, en afgezien van enige steun uit Iran, in diplomatieke zin praktisch volledig geïsoleerd.’¹⁶³ De Nederlandse regering, de EU en het Kwartet houden star vast aan hun eisen en hoewel Hamas een pragmatische partij is die haar keuzes vooral baseert op basis van een kosten-baten analyse, is zij vooralsnog niet bereid aan de eisen te voldoen. Toch zal er een oplossing moeten worden gevonden, want Hamas zal niet verdwijnen. Zij zal hoe dan ook geaccepteerd moeten worden als politieke speler. Hoeveel oorlogen moeten er nog volgen voordat iemand ooit de eerste stap zal zetten?

¹⁶³ Pijpers, ‘Vrede in Palestina’, 23-25.

Bibliografie

Primair bronnenmateriaal:

- HEK, 2007-2008, 22-04-2008, p. 1180.
- HTK, 1979-1980, 16300, nr. 1.
- HTK, 2004-2005, 21501-02, nr. 605.
- HTK, 2004-2005, 23961, nr. 11.
- HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 655.
- HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 667.
- HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 668.
- HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 673.
- HTK, 2005-2006, 21501-02, nr. 682.
- HTK, 2005-2006, 24-11-2005, p. 1725.
- HTK, 2005-2006, 24-11-2005, p. 1823.
- HTK, 2005-2006, 29-11-2005, p. 1859.
- HTK, 2005-2006, 30300V, nr. 66.
- HTK, 2005-2006, 30300V, nr. 93.
- HTK, 2005-2006, Aanhangsel, 1173.
- HTK, 2006-2007, 21501-02, nr. 231.
- HTK, 2006-2007, 23432, nr. 223.
- HTK, 2006-2007, 23432, nr. 235.
- HTK, 2007-2008, 07-11-2007, p. 1365.
- HTK, 2007-2008, 23432, nr. 253.
- HTK, 2008-2009, 03-02-2009, p. 4120
- HTK, 2008-2009, 13-11-2008, p. 1953.
- HTK, 2008-2009, 23432, nr. 266.
- HTK, 2008-2009, 23432, nr. 287.
- HTK, 2008-2009, Aanhangsel, 1186.
- HTK, 2008-2009, Aanhangsel, 1187.
- HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1196.
- HTK, 2012-2013, 21501-02, nr. 1203.
- HTK, 2012-2013, 23432, nr. 337.
- HTK, 2012-2013, 23432, nr. 341.
- HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1399.
- HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1401.
- HTK, 2013-2014, 21501-02, nr. 1404.
- HTK, 2013-2014, 23432, nr. 373.
- HTK, 2013-2014, 23432, nr. 385.
- HTK, 2013-2014, 26954.
- HTK, 2013-2014, Aanhangsel, 2590.
- Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen: De Raad van de Europese Unie, 28-12-2001, L344/83.
- Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the implementation of Human Rights Council resolutions S-9/1 and S-12/1
http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A_HRC.22.35.Add.1_AV.pdf
- United Nations General Assembly A/PV.2282 And Corr.1, 13 November 1974, Agenda Item 108 Question of Palestine

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/A238EC7A3E13EED18525624A007697EC>

- United Nations General Assembly Human Rights Council Twelfth Session 'Human Rights in Palestine and other occupied Arab territories, Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict.' 25-09-2009:
www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/12session/A-HRC-12-48.pdf

Secundair bronnenmateriaal:

- Boeken:
 - Caplan, Neil, *The Israeli-Palestine conflict: contested history* (Oxford 2010).
 - Dalacoura, Katerina, *Islamist terrorism and Democracy in the Middle East* (New York 2011).
 - Farquhar, Scott C., *Back to basics: A study of the second Lebanon war and operation CAST LEAD* (Kansas 2009).
 - Filiu, Jean-Pierre, *Gaza a History* (New York 2014).
 - Franks, Jason, *Rethinking the Roots of Terrorism* (New York 2006)
 - Groot, de, Alexander H., *Het Midden-Oosten en Nederland in historisch perspectief* (Muiderberg 1989).
 - Grünfeld, Frederik, *Nederland en het Nabije Oosten: de Nederlandse rol in de internationale politiek ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1973-1982* (Deventer 1991).
 - Gunning, Jeroen, *Hamas in Politics* (New York 2008).
 - Hardman, J.B.S. 'Terrorism' in: David C. Rapoport, *Terrorism: Critical concepts in political science, edited by, Volume 1: The First or Anarchist Wave* (Oxfordshire 2006) 65-66.
 - Hellema, Duco, Cees Wiebes en Toby Witte, *Nederland en de oliecrisis 1973-1974* (Den Haag 1998).
 - Houten, van den, Annelies en Maurits Kopuit, *Wij staan achter Israël, wij stonden achter Israël, wij hebben achter Israël gestaan: de evenwichtige politiek van Nederland* (Amstelveen 1981).
 - Hroub, Khaled, *Hamas: A Beginner's Guide* (London 2006).
 - Kalidi, Rashid, *The Iron Cage* (Oxford 2006).
 - Laqueur, Walter, *No end to war: Terrorism in the twenty-first century* (New York 2003).
 - Levitt, Matthew, *Hamas: Politics, charity and terrorism in the service of jihad* (London 2006).
 - MacGeough, Paul, *Kill Khalid: The failed Mossad assassination of Khalid Misha and the rise of Hamas* (New York 2009).
 - Mee, van der, A.A. *Een bijzondere band, een behoudend beleid: Nederland en Israël 1918-1982* (Rotterdam 1996).
 - Mishal, Shaul & Avraham Sela, *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence* (New York 2006).
 - Mockaitis, Thomas R., *The "new" terrorism: Myths and Reality* (Westport 2007).
 - Norris, Pippa, Montague Kern and Marion Just, *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public* (New York 2003)
 - Pearlman Wendy, *Violence, Nonviolence and the Palestinian National Movement* (Cambridge 2011).

- Peeters, Frans, *Gezwoeren vrienden: het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël* (Amsterdam 1997).
- Peters, Joel and David Newman, *The Routledge Handbook on the Israeli-Palestinian Conflict* (Oxon 2013).
- Richardson, Louise, *What terrorists want* (New York 2006).
- Roy, Sara, *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector* (New Jersey 2011).
- Smith, Charles D., *Palestine and the Arab Israeli conflict* (Boston 2013).
- Soetendorp, Robert, *Nederlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëliësch conflict 1947-1977* (Groningen 1982).
- Tamimi, Azzam, *Hamas: a history from within* (Northampton 2007).
- Whittaker, David J., *Terrorists and Terrorism: In the contemporary world* (London 2004).
- Whittaker, David J. (ed), *The Terrorism Reader* (London 2001).

- Artikelen:
 - 'Counter Terrorism, Protecting Human Rights: A manual', published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR)(Warsaw 2007).
 - 'Israeli Military Operations against Gaza, 2000-2008', *Journal of Palestine Studies* 3 (2009) 122-138.
 - Bosgra, Sietse en Paul Aarts, 'Praten met Hamas', *Internationale Spectator* 4 (2008) 232-236.
 - Blekendaal, Martijn en Simon van Melick, 'Nederland en de politieke erkenning van de PLO', *Historisch Nieuwsblad* 5 (2006).
 - Bloom, Mia M., 'Palestinian Suicide Bombing: Public support, market share, and outbidding' in: David C. Rapoport, *Terrorism: Critical concepts in political science*, edited by, Volume IV: The Fourth or Religious Wave (Oxfordshire 2006).
 - Byman, Daniel, 'How to handle Hamas', *Foreign Affairs* 5 (2010) 45-62.
 - Grünfeld, Frederik, 'Nederland en het Midden-Oosten: druk en tegendruk. Binnenlandse beïnvloeding van Nederlands buitenlands beleid', *Internationale spectator* 38 (1984) 453-464.
 - Grünfeld, Frederik, 'Zestig jaar Nederland-Israël', *Internationale spectator* 12 (2008) 680-683.
 - Grünfeld, Frederik, 'Nederland en het Midden-Oosten het Arabische olie-embargo, 1973/1974: de verplaatsing van de Nederlandse ambassade in Israël, 1980' (Leiden 1984).
 - Gunning, Jeroen, 'Peace with Hamas? The transforming potential of political participation', *International Affairs* 2 (2004) 233-255.
 - Hardman, J.B.S., 'Terrorism' in David C. Rapoport, *Terrorism: Critical concepts in political science*, edited by, Volume 1: The First or Anarchist Wave (Oxfordshire 2006).
 - Kasher, Asa, 'A Moral Evaluation of the Gaza War – Operation Cast Lead', *Jerusalem Center for Public Affairs* 9 (2010).
 - Kasher, Asa, 'Operation Cast Lead and the Ethics of Just War' *Azure* 37 (2009).

- Kwartin, Ilana & Kobi Micheal, 'Declaration of War – Between a Ceremony and a Strategy: The Case of Israel and Hamas in the Gaza Strip', *Journal of Politics and Law* 6 (2013).
- Mansour, Camille, 'Reflections on the War on Gaza', *Journal of Palestine Studies* 38 (2009).
- Marsella, Anthony J. and Fathali M. Moghaddam, 'The Origins and Nature of Terrorism: Foundations and Issues' (2004).
- Memorandum to NSU from Mazen Masri legal researcher, 'Distinction between PLO, PA, PNC, PLC' (February 5th, 2006).
- Pastor, Robert, 'Talking to Hamas', *Foreign Affairs* 1 (2011).
- Pijpers, Alfred : 'Vrede in Palestina – Confrontatie met Iran? Wenken voor de Europese Unie.' (2009).
- Power, Susan, 'Re-engaging the Gaza Debate – the impact of Operation Cast Lead' (2009).
- Roberts, Nicholas P., 'Reconsidering Terror and Terrorism: The Case for Hamas', *Memo Middle East Monitor*.
- Shamir, Dr. Eitan, 'Operation Pillar of Defense: An Initial Strategic and Military Assessment', *Besa Center Perspectives Paper* 189 (2012).
- Shikaki, Khalil, 'With Hamas in Power: Impact of Palestinian Domestic Developments on Options for the Peace Process' (2007).
- Shlaim, Avi, 'The Rise and Fall of the All-Palestine Government in Gaza', *Journal of Palestine Studies* 20 (1990) 39-53.
- Siboni, Gabriel, 'From the Second Intifada through the Second Lebanon War to Operation Cast Lead: Puzzle Pieces of a Single Campaign', *Military and Strategic Affairs* 1 (2009).
- Snel, Jan Dirk, 'Nederland en de band met Israël', *Historisch Nieuwsblad* 5 (2008).
- Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), 'Dynamiek in islamitisch activisme' (Amsterdam 2006).
- Ziad Abu-Amr, 'Hamas: A Historical and Political Background', *Journal of Palestine Studies* 22 (1993) 5-19.
- Zuhur, Sherifa, 'Gaza, Israel, Hamas, and The Lost Calm of Operation Cast Lead', *Middle East Policy* 16 (2009).

- Internetbronnen:

- 'A Conversation with Ismail Haniyeh "We Do Not Wish to Throw Them Into the Sea": <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/24/AR2006022402317.html> (15-07-2015)
- 'Archiefwet 1995': http://wetten.overheid.nl/BWBR0007376/geldigheidsdatum_20-01-2015 (25/02/2015)
- 'Factsheet: Amnesty International report on the Israeli operation "Cast Lead": <http://www.cjpmo.org/DisplayDocument.aspx?DocumentID=574> (27-10-2014)
- 'Gaza Strip' www.btselem.org/gaza_strip/castlead_operation (22-09-2015)
- 'Hamas and Fatah unveil Palestinian reconciliation deal': <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27128902> (13-04-2015)
- 'Hamas Covenant 1988': http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hamas.asp (15-07-2015)

- 'Israel and Palestinians begin peace talks in Washington':
<http://www.theguardian.com/world/2013/jul/30/israel-palestinians-peace-talks-begin-washington> (13-04-2015)
- 'Terrorisme': <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/> (07-09-2015)
- 'The Cabinet Resolution Regarding the Disengagement Plan':
<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/mfadocuments/pages/revise%20disengagement%20plan%206-june-2004.aspx> (04-11-2014)
- Filiu, Jean-Pierre, 'Gaza, Victim of History':
http://www.nytimes.com/2014/08/27/opinion/gaza-victim-of-history.html?_r=0 (21-10-2014)
- Grant, Charles en Clara Marina O'Donnell, 'The EU should talk to Hamas',
<http://www.cer.org.uk/insights/eu-should-talk-hamas> (24/03/2014)
- OCHA, 'Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency Situation Report (as of 4 September 2014, 08:00 hrs)':
https://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_sitrep_04_09_2014.pdf (08-10-2015)
- Roy, Sara, 'Deprivation in Gaza Strip':
<http://www.bostonglobe.com/opinion/2014/07/19/deprivationgazastrap/6HybezDQv6N0IGzsVWoB4N/story.html> (21-10-2014)
- Roy, Sara, 'The Economy of Gaza': <http://www.counterpunch.org/2006/10/04/the-economy-of-gaza/> (05-11-2014)

- Overig:
- Bronvermelding frontcover: 'palestine_hamas_victory_ipe_20070115.jpg'
<http://www.islamicinvitationturkey.com/2013/04/25/hamas-najah-election-results-big-victory/> (24-09-2015)